

Inhoudsopgave Materieelprojectenoverzicht 2014

- 4 Inleiding
- 6 Opbouw MPO
- 12 Tabellen

Projecten

22 Projecten Zeestrijdkrachten

In realisatie

- 24 *Evolved Sea Sparrow Missile Block II*: deelneming internationaal ontwikkelingstraject
- 25 Instandhouding M-fregatten
- 26 Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten
- 27 Instandhouding Goalkeeper
- 28 *Low Frequency Active Sonar (LFAS)*
- 29 Luchtverdedigings- en Commandofregatten
- 31 *Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)*
- 32 Patrouilleschepen
- 33 Verbetering MK48 torpedo
- 34 Verwerving *Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)*

In planning

- 37 Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)
- 38 *Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)*
- 39 *Mid Life Upgrade Landing Craft Utility (LCU)*

40 Projecten Landstrijdkrachten

In realisatie

- 42 *Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)*
- 43 *Battlefield Management System (BMS)* en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- 44 PATRIOT Vervanging COMPATRIOT
- 45 Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- 48 Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training
- 50 Vervanging genie- en doorbraaktank

In planning

- 52 *Capability Upgrade Elektronische Oorlogvoering (CUP EO)*
- 53 Fennek Licht Verkenning- en Bewakingsvoertuig *Midlife Upgrade (Fennek LVB MLU)*
- 54 PATRIOT verlenging levensduur
- 55 Vervanging brugleggende tank
- 56 C-RAM- en CLASS 1-UAV -detectiecapaciteit
- 57 Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig
- 58 Verwerving CE-pakketten IGV

60 Projecten Luchtstrijdkrachten*In realisatie*

- 62 AH-64D *block II upgrade*
- 63 AH-64D verbetering bewapening
- 64 AH-64D zelfbescherming (ASE)
- 66 Chinook uitbreiding en versterking (vier + twee)
- 67 F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- 68 F-16 M5 modificatie
- 69 F-16 mode 5 IFF
- 70 F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 1
- 72 F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2
- 74 F-16 zelfbescherming (ASE)
- 75 Langer doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid

In planning

- 76 Chinook F simulator
- 77 Chinook Vervanging en modernisering
- 78 Langer doorvliegen F-16 – Instandhouding
- 79 Langer doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- 80 Internationale strategische tank en luchttransportcapaciteit
- 81 Vervanging F-16
- 89 Vervanging *Medium Power Radars* in Wier en Nieuw Milligen
- 90 AH-64D *Midlife Update* (MLU)
- 91 Vervanging F-16: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers
- 92 Vervanging F-16: Verwerving Middellange tot lange afstandsraaket

94 Projecten Defensiebreed*In realisatie*

- 96 *Counter Improvised Explosive Devices* Blok 3 (C-IED)
- 97 Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)
- 98 Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)
- 99 Modernisering navigatiesystemen
- 100 NH-90
- 103 Uitbreiding Chemische Biologische Radiologische en Nucleaire (CBRN-) capaciteit in het kader van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS), materieel

In planning

- 104 Defensiebrede Vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers
- 105 Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens
- 106 Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- 108 Defensie Operationeel Kledingsysteem
- 109 *Joint Fires*
- 110 *Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicles* (MALE UAV)
- 111 NH-90 *Piloting Forward Looking Infrared* (PFLIR)
- 112 Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/ mode S)
- 113 Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- 115 Vernieuwing TITAAN
- 116 Verwerving 60/81 mm mortieren
- 117 Vervanging Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)
- 118 Vervanging radio's
- 119 Verwerving HV brillen

120 Projecten In Afstoting

- 122 Agusta Bell 412 reddingshelikopter (*Search And Rescue*)
- 123 Cougar-transporthelikopter
- 124 Fokker 50 vliegtuig (passagiersuitvoering)
- 125 Infanterie GevechtsVoertuig (IGV, CV-90)
- 126 Leopard 2A6 gevechtstank
- 127 Mijnenbestrijdingsvaartuig (mijnenjager) van de Alkmaarklasse
- 128 Pantserhouwitser (PzH2000)
- 129 Pantserupsvoertuig M-577 en YPR
- 130 Gulfstream G-IV

132 Colofon

Inleiding

Defensie is één van de grootste investeerders van de Nederlandse overheid. Om het proces van aanschaffingen in goede banen te leiden en ervoor te zorgen dat het defensiegeld zo goed mogelijk wordt besteed, is zorgvuldigheid noodzakelijk.

Het proces van de verwerving van materieel wordt gestuurd met behulp van het Defensie Materieel Proces (DMP). Het DMP wordt gevolgd bij het voorzien in de behoefte aan militair materieel, informatiesystemen en infrastructuur voor projecten vanaf € 5 miljoen. Het markeert politieke besluitvorming op belangrijke keuzemomenten en zorgt voor adequate informatievoorziening aan de minister en, bij grotere projecten, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal gedurende de gehele looptijd van de projecten, zodat kan worden bijgestuurd indien dat nodig is.

Projecten doorlopen in het DMP in beginsel vier fasen: de behoeftestelling (A-fase), de voorstudie (B-fase), de studie (C-fase) en de verwervingsvoorbereiding (D-fase). Na de D-fase begint de realisatie.

Voor DMP-projecten met een financiële omvang van € 250 miljoen of meer volgt nog een DMP-evaluatie (E-fase). DMP-evaluaties omvatten twee afzonderlijke evaluatiemomenten: een evaluatie direct na afsluiting van het project (projectevaluatie) en een evaluatie enige tijd na ingebruikname (productevaluatie).

Het DMP wordt periodiek geëvalueerd. In 2014 vindt ook een evaluatie plaats. De verbeterpunten uit deze evaluatie zullen in het nieuwe DMP worden meegenomen. Nieuw beleid, zoals internationale samenwerking, *sourcing*, *Life Cycle Costs*, en 'kopen van de plank', zullen onderdeel uitmaken van het nieuwe DMP. De Kamer wordt over de resultaten geïnformeerd.

Materieelprojectenoverzicht (MPO)

Sinds september 2007 wordt jaarlijks het MPO samengesteld om te voorzien in de behoefte van de Kamer aan meer strategische, beter samenhangende en minder technische en versnipperde informatie over materieelprojecten. Het MPO geeft de stand van zaken weer van de strategische materieel- en informatievoorzieningsprojecten van meer dan €25 miljoen en materieelprojecten die liggen onder dat bedrag maar als politiek gevoelig zijn aangemerkt, waarvoor in de komende vijf jaar uitgaven zijn geraamd. In het overzicht wordt onder meer uiteengezet hoe dit past in het defensiebeleid en hoe het project samenhangt met andere materieelprojecten. Tevens zijn projecten van materieel in afstoting opgenomen. Het gaat hierbij om de afstoting van overtollige wapens en wapensystemen. De Kamer wordt over gerealiseerde verkopen geïnformeerd. Wanneer het kopende land openbaarmaking niet op prijs stelt of indien commerciële belangen dit noodzakelijk maken, gebeurt dat vertrouwelijk.

Niet-strategische materieelprojecten zijn niet opgenomen in het MPO, hierover wordt de Kamer apart geïnformeerd in de begroting. Als niet-strategisch materieel wordt beschouwd het materieel dat niet specifiek ontwikkeld is voor militaire doeleinden. Het omvat onder meer zaken als tenten, aggregaten en eenvoudige bedrijfswagens en bedrijfsvoeringsprojecten.

Voor IV/ICT-projecten gelden speciale rapportage- en faseringsverplichtingen met een toetsende rol voor de departementale Chief Information Officer (CIO) en de CIO-rijk. De rapportage van de grote IV/ICT-projecten is beschikbaar via de link <https://www.rijksictdashboard.nl>.

De Dienst Vastgoed Defensie van het Commando DienstenCentra (CDC) is overgegaan naar het Rijksvastgoedbedrijf, waarbij een andere rapportageverplichting wordt gehanteerd. Daarnaast wijkt het investeringsproces bij infrastructuur- en bepaalde IV/ICT-projecten af van het DMP.

Het MPO wordt jaarlijks met Prinsjesdag in drukvorm aan de Tweede Kamer aangeboden. Ook wordt het MPO op internet gepubliceerd (www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/defensiematerieel/materieelprojectenoverzicht). Het internetoverzicht wordt in de loop van het jaar bijgewerkt met de laatste informatie die aan de Kamer is verstrekt.

Opbouw MPO

Het MPO bestaat uit de relevante tabellen uit de defensiebegroting 2015, Beleidsartikel 6 Investerings Krijgsmacht en geeft een overzicht van alle materieelprojecten van meer dan € 25 miljoen in planning en realisatie, uitgesplitst per operationeel commando of naar defensiebrede toepassingen. In de tabellen is alle financiële informatie weergegeven in miljoenen euro's. Als verdieping op de tabellen is per investeringsproject een projectpagina opgenomen met meer gedetailleerde informatie.

Ook is per afstotingsproject een projectpagina opgenomen. Het gaat hierbij alleen om het nog te verkopen materieel. De verkoopwaarde is afhankelijk van de actuele staat van de te verkopen zaken en de marktomstandigheden. Uit commerciële overwegingen wordt geen informatie verstrekt over de geschatte verkoopwaarde.

De projectpagina's zijn opgebouwd volgens een vaste indeling.

Projectfase (bij projecten in planning, in realisatie en in afstoting)

Een project is in planning als het zich in de A t/m D fase van het DMP bevindt. Na voltooiing van de D-fase en de ondertekening van het contract met de industrie komt het project in de realisatiefase. Zodra een wapen of wapensysteem door Defensie buiten gebruik wordt gesteld, komt het in de afstotingsfase.

Wel/niet gemandateerd (bij projecten in planning en in realisatie)

Projecten met een financiële omvang tot € 100 miljoen worden na goedkeuring van de behoeftstelling in beginsel door de minister gemandateerd aan de ambtelijke organisatie. De Kamer wordt vervolgens in de begroting over het verloop van deze projecten geïnformeerd. Wanneer de financiële omvang van een project € 100 miljoen of meer is, dan wel als een project als politiek gevoelig is aangemerkt, wordt niet gemandateerd en wordt de Kamer na elke DMP-fase schriftelijk geïnformeerd.

Invoering van-tot (bij projecten in planning en in realisatie)

Hier is vermeld vanaf wanneer materieel volgens planning wordt ingevoerd bij Defensie en wanneer dat is voltooid. De oorspronkelijke en de huidige planning worden daarbij vermeld.

Uitvoering van-tot (bij projecten in planning en in realisatie)

Hier is vermeld vanaf wanneer een modificatie, update of levensduurverlengende activiteit gepland staat en wanneer dat is voltooid. De oorspronkelijke en de huidige planning worden daarbij vermeld.

Uitstroom van-tot (bij projecten in afstoting)

Hier is vermeld vanaf wanneer materieel gepland staat om uit te stromen bij Defensie en wanneer dat is voltooid. De oorspronkelijke en de huidige planning worden daarbij vermeld.

Planning (bij projecten in planning)

Per project is een deel van de informatie uit de begrotingstabel opgenomen. Het project volume, de planning van het DMP en de fasering van de kasgeldreeks zijn in verband gebracht met het voorgaande jaar en met de oorspronkelijke planning van het project. In de hierop volgende fasen worden deze ramingen verder verfijnd. Alle financiële formatie is weergegeven in miljoenen euro's, en conform het toenmalige prijspeil. In eerste instantie wordt alleen de planning van de A-fase vermeld. Op basis van de A-brief kan vervolgens een planning voor de B t/m D-fase worden bepaald.

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk									
2014									
2015									

Mutaties t.o.v. oorspronkelijk projectvolume (bij projecten in planning en in realisatie)

In de projecttabellen worden onder meer het oorspronkelijke en het huidige projectvolume vermeld. Deze budgetten zijn niet rechtstreeks vergelijkbaar aangezien in de huidige budgetten de prijsbijstellingen van de afgelopen jaren zijn verwerkt. Daarnaast kunnen in de periode tussen de goedkeuring van de behoefte en de daadwerkelijke verwerving van de goederen en diensten de nodige mutaties zijn verwerkt. Deze mutaties zijn in hoofdzaak, en niet limitatief, het gevolg van:

- verandering van het defensiebeleid;
- de opeenvolgende DMP-fasen waarbij de behoefte in elke volgende fase meer concreet wordt en waaruit kwantitatieve, kwalitatieve en financiële bijstellingen volgen;
- wijzigingen die voortvloeien uit internationale samenwerking;
- het verloop van het ontwikkelingstraject, indien het nieuw te ontwikkelen materieel betreft.

Daarnaast kan het voorkomen dat sub- en deelprojecten dermate gecompliceerd of belangrijk worden dat zij gedurende het DMP als afzonderlijke behoefte een eigen DMP gaan volgen.

Materiële exploitatielasten gedurende de levensduur (bij projecten in planning en in realisatie)

In het kader van het thema "financiële duurzaamheid" werkt Defensie aan een vaste systematiek voor het inzichtelijk maken van "Life Cycle Costs" van projecten en wapensystemen. In de ontwerpbegroting zijn sjablonen opgenomen waar de exploitatielasten per wapensysteem in staan.

Niet meer opgenomen projecten

In onderstaand overzicht staan de projectbenamingen van materieelprojecten die, in tegenstelling tot het MPO 2013, niet meer in het MPO 2014 zijn opgenomen. Ieder project is voorzien van een beknopte reden waarom deze niet meer is opgenomen.

Projectomschrijving	Reden
<i>Fast Raiding, Interception and Special Forces Craft (FRISC)</i>	Project voltooid
Vervanging Bevoorradings op Zee (BOZ) capaciteit	Aanhouden Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS) Karel Doorman
Vervanging MK46 Torpedo	Planalternatief
Vervanging 81mm mortier	Samenvoeging met 60mm mortier
Vervanging bouwmaschine, grondverzet- en wegherstelmiddelen	Projectomvang < 25 M€
AH-64D MTADS (<i>Modernising Target Acquisition and Designation Sight</i>)	Project voltooid
Richtkijker wapen schutter lange afstand	Project voltooid
Verwerving 60 mm mortier	Samenvoeging met 81mm mortier
Vervanging grondterminals MILSATCOM	Projectomvang < 25 M€

Niet meer opgenomen projecten bij Afstoting

In onderstaand overzicht staan de projectbenamingen van materieelprojecten die, in tegenstelling tot het MPO 2013, niet meer in het MPO 2014 zijn opgenomen. Ieder project is voorzien van een beknopte reden waarom deze niet meer is opgenomen.

Projectomschrijving	Reden
Bevoorradingschip (<i>Fast Combat Supply Ship</i>)	De Zuiderkruis wordt verschroot en Zr.Ms. Amsterdam is verkocht.
DC-10 vliegtuig	Onderdelen worden aangehouden voor reserve
F-16 gevechtsvliegtuig in Midlife Update configuratie M4	Verkocht
Fennek <i>Medium Range Anti Tank (MRAT)</i> pantserwielvoertuig	Verkocht
Lynx-helikopter	Verkocht
Pantserupscommandovoertuig M-577	Samengevoegd met tot Pantserupsvoertuigen M-577 en YPR (voorheen 'Pantservoertuig M-577' en 'Pantservoertuig YPR-765 en YPR-806, diverse types')
Pantserupsvoertuig tegen luchtdoelen (PRTL), Cheetah	Verkocht
Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS) Karel Doorman	Blijft in gebruik
Diverse voertuigen 45 Pantserinfanteriebataljon	Blijft in gebruik bij 45 Pantserinfanteriebataljon

Nieuw opgenomen projecten

In onderstaand overzicht staan de projectbenamingen van materieelprojecten die ten opzichte van het MPO 2013 nieuw in het MPO 2014 zijn opgenomen.

Projectomschrijving	Reden
<i>Low Frequency Active Sonar (LFAS)</i>	Projectomvang > 25 M€
Fennek Licht Verkenning- en Bewakingsvoertuig <i>Midlife Upgrade</i> (Fennek LVB MLU)	Projectomvang > 25 M€
Chinook F simulator	Projectomvang > 25 M€
<i>Joint Fires</i>	Projectomvang > 25 M€
Vervanging 60/81 mm mortieren	Samenvoeging van voorheen 'Verwerving 61 mm mortier' en 'Vervanging 81mm mortier'
Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV, CV-90)	Afstoting

Tabellen

Stand van Zaken Begroting 2015

Projecten Zeestrijdkrachten in realisatie

Projectomschrijving	Project- volume	Raming uitgaven in € miljoen						Fasering
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	
<i>Evolved Sea Sparrow Missile Block II:</i> deelneming internationaal ontwikkelingstraject	37,2	35,5	1,7					2015
Instandhouding M-fregatten	58,7	53,2	2,8	2,7				2016
Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten	96,0	42,2	15,6	9,1	7,6	8,1	6,8	2020
Instandhouding Goalkeeper	34,5	20,5	7,7	6,2				2016
<i>Low Frequency Active Sonar (LFAS)</i>	27,4	22,6	2,5	2,3				2016
Luchtverdedigings- en Commando Fregatten	1560,3	1553,8	6,5					2015
<i>Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)</i>	124,6	60,4	22,9	13,0	15,6	6,4	6,3	2021
Patrouilleschepen	529,9	522,7	7,2					2015
Verbetering MK 48 torpedo	71,8	24,0	15,8	16,1	15,9			2017
Verwerving <i>Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)</i>	409,3	379,9	29,4					2015

Projecten Zeestrijdkrachten in planning

Projectomschrijving	Project- volume	Planning DMP						Fasering
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)	100-250			B/C/D				2022
<i>Midlife upgrade</i> BV206D (MLU BV206D)	25-50	A						2013-2018
<i>Mid Life Upgrade Landing Craft Utility (LCU)</i> (voorheen Vervangende capaciteit Landing Craft Utility (LCU))	25-50	A						2014-2020

Projecten Landstrijdkrachten in realisatie

Projectomschrijving	Project- volume	Raming uitgaven in € miljoen						Fasering
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)	126,3	126,3						2015
Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)	BMS: 62,8 DCMO: 43,0	62,8 39,2	2,0	1,8				2016
PATRIOT vervanging COMPATRIOT	30,8	17,0	13,8					2017
Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie	Productie: 794,4	470,7	132,3	126,9	53,4	11,1		2018
Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training	1118,1	1116,6	1,5					2015
Vervanging genie- en doorbraaktank	90,5	85,1	5,4					2015

Projecten Landstrijdkrachten in planning

Projectomschrijving	Project- volume	Planning DMP						Fasering
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Capability Upgrade Elektronische Oorlogvoering (CUP EO)	25-50			A				2016-2021
Fennek Licht Verkenning- en Bewakingsvoertuig <i>Midlife Upgrade</i> (Fennek LVB MLU)	25-50						A	2019-2022
PATRIOT verlenging levensduur	50-100							2021
Vervanging brugleggende tank	50-100		D					2017-2019
C-RAM- en CLASS 1-UAV-detectiecapaciteit	50-100	A						2014-2018
Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig (voorheen Vervanging zware bergingscapaciteit)	50-100	A						2014-2023
Verwerving CE-pakketten IGV	50-100	A						2017-2019

Projecten Luchtstrijdkrachten in realisatie

Projectomschrijving	Project- volume	Raming uitgaven in € miljoen						Fasering
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	
AH-64D Block II <i>upgrade</i>	120,0	41,5	32,5	41,0	5,0			2013-2017
AH-64D verbetering bewapening	25,9	2,7	9,6	12,0	1,6			2013-2017
AH-64D zelfbescherming (ASE)	76,1	12,4	25,3	34,4	3,9			2013-2017
Chinook uitbreiding en versterking (vier + twee)	356,2	351,5	4,7					2007-2015
F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket	31,9	2,3	15,3	14,3				2013-2016
F-16 M5 modificatie	38,8	36,1	2,7					2015
F-16 mode 5 IFF	39,7	26,4	4,0	9,3				2016
F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 1	59,1	52,7	6,4					2004-2015
F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2	75,3	25,3						2012-2027
F-16 zelfbescherming (ASE)	82,0	32,5	25,5	24,0				2009-2016
Langer Doorvliegen F-16 – Vlieg- veiligheid & Luchtwaardigheid	37,0	2,4	6,7	7,6	7,3	6,5	3,5	2014-2021

Projecten Luchtstrijdkrachten in planning

Projectomschrijving	Project- volume	Planning DMP						Fasering
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Chinook F simulator	25-50		A					2020 e.v.
Chinook Vervanging & Modernisering	>250		B/C/D					2016-2021
Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding	50-100		B/C/D					2014-2020
Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging	50-100		B/C/D					2015-2017
Internationale strategische tank- en luchttransportcapaciteit	>250	A						2020-2023
Vervanging F-16	>250		D					2007-2028
Vervanging <i>Medium Power Radars</i> in Wier en Nieuw Milligen	50-100	B/C						2017-2018
AH-64D <i>Midlife Update</i> (MLU)	>250		A					2022 e.v.
Vervanging F-16: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermings- middelen en wapenladers	50-100		A					2015-2022
Vervanging F-16: Verwerving Middel- lange en lange afstandsraket	100-250			A				2019-2023

Projecten Defensiebreed in realisatie

Projectomschrijving	Project- volume	Raming uitgaven in € miljoen						Fasering
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Counter Improvised Explosive Devices (C-IED) blok 1 & 2	29,6	27,4	2,2					2015
Counter Improvised Explosive Devices (C-IED) blok 3 (structurele inbedding)	53,6	6,6	13,7	11,1	5,1	6,6	8,1	2022
Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)	132,1	121	9,0	1,8	0,3			2017
Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)	31,4	16,1	7,5	5,3	1,4	1,1		2018
Modernisering navigatiesystemen	39,0	20,9	3,4	2,5	6,0	2,2	4,0	2019
NH-90	1197,4	964,8	70,9	72,1	64,1	25,5		2018
Uitbreiding Chemische Biologische-Radiologische en Nucleaire (CBRN-) capaciteit in het kader van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS), materieel	60,3	21,3	20,8	18,2				2016

Projecten

Zeestrijdkrachten

Projectnaam

Evolved Sea Sparrow Missile Block II:
deelneming internationaal
ontwikkelingstraject

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2020

Huidige planning: 2023

Behoeftestelling

Technologische vooruitgang leidt tot de ontwikkeling van modernere antischipraketten. Deze antischipraketten bereiken hogere snelheden, voeren complexere manoeuvres uit en vliegen lager boven het zeeoppervlak. Hierdoor neemt de kans af dat de verouderde *Evolved Sea Sparrow Missile* (ESSM) Block I-raketten de dreiging kunnen uitschakelen. Defensie bereikt door het verbruik voor beproevings- en trainingsdoeleinden eind 2018 de minimumvoorraad aan ESSM Block I-raketten. Deze twee redenen zijn aanleiding tot de behoeftestelling voor de vervanging van ESSM Block I door ESSM Block II. Dit is een wapensysteem voor de luchtverdediging op korte afstand. Met de A-brief van 17 juni 2013 is de Kamer geïnformeerd over het project 'Behoeftestelling ESSM Block II: deelneming internationaal ontwikkelingstraject'.

Samenhang met het beleid

Defensie beschikt over vier LC-fregatten voor de ondersteuning en de beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en voor operaties in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes. Om de taken te kunnen uitvoeren dienen de LC-fregatten over een effectieve luchtverdediging te beschikken. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet en veiligheid en zelfbescherming.

Relatie met andere projecten

- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project is overgegaan van de planning naar de realisatiefase.

Relevante Kamerstukken

- Brief antwoorden op Kamervragen over behoeftestelling van 04-09-2013 (Kamerstuk 27 830, nr. 112)
- Brief over de behoeftestelling (A-brief) *Evolved Sea Sparrow Missile* Block II: deelneming internationaal ontwikkelingstraject van 18-06-2013 (Kamerstuk 27 830 nr. 110)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	25-50								
2014	25-50	A						2013	n.vt.
2015	37,2	35,5	1,7					2015	

Projectnaam

Instandhouding M-fregatten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2012

Huidige planning: 2016

Behoeftestelling

Om de M-fregatten tot het moment van vervanging (voorzien omstreeks 2021) in stand te kunnen houden en om een effectieve inzet in het gehele geweldsspectrum te kunnen garanderen, zijn diverse aanpassingen aan het schip, waaronder het SEWACO-systeem, noodzakelijk. Deze aanpassingen zullen worden uitgevoerd tijdens reeds voorziene lange onderhoudsperiodes. Dit project wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met België.

Samenhang met het beleid

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterreinen op het land.

De M-fregatten blijven een belangrijk onderdeel van de oppervlaktevloot en maken deel uit van de maritieme capaciteit, zoals omschreven in de Marinestudie 2005. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet, ontplooibaarheid en mobiliteit, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- NH-90
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)
- Patrouilleschepen
- Verwerving Joint Logistiek Ondersteuningschip (ISS)
- Low Frequency Active Sonar (LFAS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het tweede en laatste schip wordt in 2014 opgeleverd, met uitzondering van de voorbereidingen voor het plaatsen van de Low Frequency Active Sonar (LFAS). De LFAS zal worden aangebracht tijdens het reguliere onderhoud van Zr.Ms. Van Speijk in 2016.

Relevante Kamerstukken

- Lijst van vragen en antwoorden over A-brief d.d. 04-06-2007 (Kamerstuk 30 800 X nr. 96)
- Brief inzake de instandhouding en verbetering van M-fregatten (A-brief) d.d. 28-03-2007 (Kamerstuk 30 800 X nr. 79)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatiekosten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	50-100							2012	
2014	58,7	53,2	5,5					2015	<25*
2015	58,7	53,2	2,8	2,7				2016	

*Het betreft de geraamde exploitatiekosten per jaar.

Projectnaam

Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Huidige planning: 2015-2020

Behoeftestelling

De vier onderzeeboten zijn sinds 1990 in gebruik. Bij het ontwerp is uitgegaan van een levensduur van 25 jaar met halverwege de levensduur een moderniseringsprogramma. Om de levensduur tot tenminste 2025 te verlengen, is een aantal aanpassingen aan de onderzeeboten nodig op het gebied van veiligheid en instandhouding van de huidige capaciteiten: het Instandhoudingsprogramma Walrusklasse onderzeeboten. Het programma behelst conserveringswerkzaamheden, de vervanging van een aantal verouderde primaire sensoren (sonarfunctionaliteiten en navigatieperiscoop), de vervanging van het *Combat Management Systeem* (CMS) en aanpassingen aan een aantal platform systeemdelen.

Samenhang met het beleid

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatierreinen op het land. Nederlandse eenheden opereren in toenemende mate in kustwateren. De Walrusklasse onderzeeboten worden hierbij veelal in een

zelfstandige rol ingezet ten behoeve van onder meer het vergaren van inlichtingen en het beschermen van de oppervlaktevloot tegen de onderwaterdreiging.

Door de afstoting van de Orion-patrouillevliegtuigen en de vermindering van het aantal M-fregatten is het belang van de Walrusklasse onderzeeboten voor de onderzeebootbestrijding verder toegenomen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve (wapen) inzet, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Modificatie MK48 torpedo

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Lijst van vragen en antwoorden over de A-brief d.d. 01-09-2008 (Kamerstuk 31 200 X nr. 154)
- Behoeftestelling Instandhoudingsprogramma (IP) Walrusklasse onderzeeboten (A-brief) d.d. 13-06-2008 (Kamerstuk 31 200 X nr. 129)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	50-100							2018	
2014	95,3	49,0	15,2	9,2	7,2	8,0		2020	<25*
2015	96,0	42,2	15,6	9,1	7,6	8,1	6,8	2020	

*Het betreft de geraamde exploitatiekosten per jaar.

Projectnaam

Instandhouding Goalkeeper

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2010-2014**Huidige planning:** 2012-2018**Behoeftestelling**

Het Goalkeeper-systeem is ontworpen in de jaren '80, als laatste verdedigingsmiddel tegen inkomende *Anti Ship Missiles* (ASM's). Om dit zelfverdedigingssysteem voor de grotere oppervlakte-eenheden tot 2025 technisch in stand en operationeel relevant te houden, is een instandhoudingsprogramma noodzakelijk.

Samenhang met het beleid

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterreinen op het land. De

instandhouding van het Goalkeeper-systeem is van essentieel belang voor de bescherming en zelfverdediging van schepen, zoals M- en LC-fregatten en Landing Platform Docks, bij expeditionaire operaties op grote afstand van Nederland die zich veelal in kustwateren zullen afspelen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: veiligheid en zelfbescherming en effectieve (wapen)inzet.

Relatie met andere projecten

- Verwerving Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)
- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

België heeft besloten te participeren in het project. Daarmee ondergaan in totaal achttien goalkeepers het instandhoudingsprogramma.

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling (A-brief) Instandhouding Goalkeeper d.d. 10-03-2010 (Kamerstuk 32 123 X nr. 106)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	25-50								
2014	33,2	22,5	6,0	4,7				2016	
2015	34,5	20,5	7,7	6,2				2016	

Projectnaam

Low Frequency Active Sonar (LFAS)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2013

Huidige planning: 2015

Behoeftestelling

Het voorzien van in een systeem, voor de resterende twee Nederlandse M-fregatten, dat in staat is om het totale onderwaterbeeld op te bouwen. Met het stand-alone Laag Frequent Actief Passief Sonarsysteem (LFAPS) krijgen zij de beschikking over een lange afstand sonar. De LFAPS zal een grote bijdrage leveren aan de opbouw van het onderwaterbeeld. Hierdoor wordt het mogelijk een (mini) onderzeeboot te detecteren voordat deze effectief zijn wapens kan inzetten. LFAPS is primair een actieve sonar echter beschikt over passieve detectiemiddelen. Deze passieve capaciteit wordt gebruikt voor de detectie van oppervlakte eenheden (civiel/militair, FIAC) en dient ter ondersteuning van het classificatie proces. Daarnaast zal het systeem in staat zijn om zowel actief als passief torpedo's te detecteren. LFAPS zal geschikt zijn om (beperkt) bi-statisch te opereren met de NH-90 HELRAS en beschikken over de voorbereidingen voor multi-statisch opereren.

Samenhang met het beleid

Het project is een integraal onderdeel van de Marinestudie 2005. Deze studie behelst een pakket aan maatregelen waarmee de samenstelling en de middelen van het CZSK nog beter worden afgestemd op haar taken. In het bijzonder gaat het daarbij om het toenemende belang van de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het expeditionair opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operaties op het land. Het project draagt bij in het voorzien van sensorcapaciteit waarmee zowel in open- als in kustwateren het onderwater- en oppervlaktebeeld kan worden opgebouwd.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding M-fregatten

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Dit project is voor het eerst in het MPO opgenomen omdat de financiële omvang door herijking groter is geworden dan € 25 miljoen.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	<25								
2014									
2015	27,4	22,6	2,5	2,3				2016	

Projectnaam

Luchtverdedigings- en Commandofregatten
Deelprojecten: nieuwbouw, verwerving
walreservedelen

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2002-2005

Huidige planning: 2002-2015

Behoeftestelling

Het project betreft de ontwikkeling en bouw van vier LC-fregatten, inclusief de aanschaf van bijbehorende reservedelen en munitie ten behoeve van het CZSK. De munitie betreft de *Evolved Seasparrow Missile* (ESSM), de *Standard Missile 2* (SM2) en de munitie voor het 127 mm kanon. De fregatten hebben de twee verouderde geleidewapenfregatten en twee standaardfregatten vervangen.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan een van de hoofdlijnen van beleid, namelijk de vergroting van het expeditionaire vermogen en van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterrains op het land.

Het LC-fregat past in het streven om de operationele inzetbaarheid van het CZSK te verbeteren en de effectiviteit van de hoofdwapensystemen te vergroten. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen) inzet, ontplooibaarheid en mobiliteit, hoogwaardige commandovoering en veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding Goalkeeper
- NH-90
- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)
- *Maritime Ballistic Missile Defence* (MBMD)
- *ESSM Block II*: Deelname internationaal ontwikkelingstraject

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Van de gehele klasse zijn de schroefassen gemodificeerd. Bij drie van de vier LC-fregatten zijn de motoren van de dieselgeneratoren vervangen en is de definitieve modificatie voor beperking van rookhinder aangebracht. De verwerving van het laatste deel van de munitie is komen te vervallen en daarmee valt het daarvoor gereserveerde budget vrij. Het deelproject LCF-munitie is hiermee voltooid.

Relevante Kamerstukken

- Brief Presidium over beëindigen groot project LCF d.d. 26-11-2009 (Kamerstuk 25 800, nr. 25)
- Antwoorden op vragen projectevaluatie LCF d.d. 12-10-2009 (Kamerstuk 25 800 nr. 24)
- Projectevaluatie (E-brief) LCF d.d. 22-05-2009 (Kamerstuk 25 800 nr. 23)
- Lijst van vragen en antwoorden elfde jaarrapportage project Luchtverdedigings- en Commandofregatten d.d. 17-06-2008 (Kamerstuk 25 800 nr. 22)
- Elfde jaarrapportage project Luchtverdedigings- en Commandofregatten d.d. 07-04-2008 (Kamerstuk 25 800 nr. 20)
- Brief over de voorstudie/studie (B/C-brief) d.d. 06-03-2007 (Kamerstuk 22 800 nr. 45)
- Brief verwervingsvoorbereiding Sirius (D-brief) d.d. 16-02-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 73)
- Vervanging twee standaardfregatten door fregatten voor luchtverdediging (D-brief) d.d. 19-12-1996 (Kamerstuk 25 000 X nr. 42)
- Aanbesteding twee stuks Luchtverdedigings- en Commandofregatten ter vervanging van geleide wapen fregatten van de Tromp klasse d.d. 06-06-1995 (Kamerstuk 23 900 X nr. 81)
- Brief over behoeftestelling (A-brief) d.d. 06-04-1992 (Kamerstuk 22 300 nr. 74)

Financiën

Jaar	Project- volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatiekosten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	>250								
2014	LC-F: 1560,3 LCF-munitie: 308,2	1555,5	4,8		31	1,3	2015 2018	>250	
2015	LC-F: 1560,3	1553,8	6,5				2015		

Projectnaam

Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2018-2021

Huidige planning: 2018-2021

Behoeftestelling

Met het project *Maritime Ballistic Missile Defence* (MBMD) worden de Luchtverdedigings- en Commandofregatten voorzien van een SMART-L radar met sensorcapaciteit (early warning capaciteit) ten behoeve van de vroegtijdige waarneming van ballistische raketten. De mogelijkheden voor internationale samenwerking worden momenteel onderzocht. Denemarken, Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk hebben concrete belangstelling getoond voor samenwerking op het gebied van BMD. Nederland heeft LC-fregatten met de verbeterde SMART-L radar als *early warning* sensorplatforms aangeboden aan het *Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence* (ALTBMD) programma van de Navo.

Samenhang met het beleid

Het onderzoek naar en de ontwikkeling van een maritieme BMD-capaciteit in aanvulling op de expeditionaire Patriot-capaciteit volgt uit de Marinestudie 2005. Dit project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair

vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming en hoogwaardige commandovoering. De verwerving van deze capaciteit is als intensivering opgenomen in de beleidsbrief 2011. Door de modificatie van de SMART-L radar levert Nederland een belangrijke bijdrage aan de Europese en bondgenootschappelijke raketverdediging. Deze modificatie sluit aan bij de prioriteiten van de Navo en bij het *Smart Defence* initiatief. In dit kader worden landen aangemoedigd zich toe te leggen op specifieke, hoogwaardige capaciteiten.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project is uitgebreid met een Nederlands-Duitse sensorintegratiestudie.

Relevante Kamerstukken

- Brief over de resultaten van de gecombineerde B/C/D-fase d.d. 16-05-2012 (Kamerstuk 27830, nr. 100)
- Antwoorden op vragen over het project MBMD d.d. 25-10-2011 (Kamerstuk 27 830 nr. 94)
- Brief over het combineren van de B/C/D-fase van het project MBMD d.d. 07-10-2011, (Kamerstuk 27830, nr. 93).
- Brief over de behoeftstelling van het project MBMD d.d. 26-09-2011, (Kamerstuk 27830, nr. 91)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	100-250								
2014	117,2	60,6	17,1	12,1	15,1	6,2		2018-2021	<5*
2015	124,6	60,4	22,9	13,0	15,6	6,4	6,3	2021	

* Geschatte levensduurkosten per jaar

Projectnaam

Patrouilleschepen

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2013

Huidige planning: 2015

Behoeftestelling

De oppervlaktevloot van het CZSK wordt ingezet voor taken in alle delen van het geweldsspectrum. Een belangrijke ontwikkeling is de toename van de taken lager in het geweldsspectrum, zoals kustwachttaken en maritieme veiligheidstaken. Dit laatste betreft de taken maritieme aanwezigheid, beveiliging tegen onder andere piraterij, logistieke ondersteuning, humanitaire hulp, evacuatieoperaties en maritieme interdictieoperaties. Omwille van doelmatigheid worden voor de uitvoering van deze taken vier M-fregatten vervangen door vier op deze taken toegesneden patrouilleschepen.

Samenhang met het beleid

Het project is een integraal onderdeel van de Marinestudie 2005. Deze studie behelst een pakket aan maatregelen waarmee de samenstelling en de middelen van het CZSK nog beter worden afgestemd op haar taken. In het bijzonder gaat het daarbij om het toenemende belang van de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het expeditionair opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterrijnen op het land. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding M-fregatten
- NH-90
- Verwerving Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Drie van de vier schepen zijn door CZSK operationeel ingezet met de Geïntegreerde Sensor- en Communicatie Suite (GSCS). Beproevingen met de wapens, sensoren en communicatiemiddelen worden uitgevoerd om de werking aan te tonen.

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op de feitelijke vragen over de brief van 2 februari 2012 over de verwerving van het JSS d.d. 04-04-2012 (Kamerstuk 33000 X, nr. 77)
- Brief inzake behoeftestelling IFF Patrouilleschepen (A-brief) d.d. 27-10-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 15)
- Lijst van vragen en antwoorden over de gecombineerde voorstudie, studie en verwervingsvoorbereiding d.d. 12-12-2007 (Kamerstuk 31 200 X nr. 75)
- Resultaten van de gecombineerde voorstudie, studie en verwervingsvoorbereiding d.d. 14-11-2007 (Kamerstuk 31 200 X nr. 42)
- Brief inzake de start van de verwervingsvoorbereiding vooruitlopend op de parlementaire behandeling d.d. 14-06-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 113)
- Brief inzake behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-05-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 95)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	>250							2013	>250*
2014	529,6	525,6	4,0					2015	>250*
2015	529,9	522,7	7,2					2015	

* Geschatte levensduur 2011-2036.

Projectnaam

Verbetering MK48 torpedo

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2011-2016**Huidige planning:** 2011-2017**Behoeftestelling**

De Walrusklasse onderzeeboten beschikken over één wapensysteem: de torpedo. Sinds de bouw van de klasse wordt het type MK48, modificatiestandaard 4 (*mod 4*) gebruikt. Deze is van Amerikaanse makelij en in de jaren '70 van de vorige eeuw ontworpen voor inzet in diep water. De omstandigheden voor een succesvolle inzet van een torpedo zijn in ondiep water veel complexer dan de omstandigheden in diep water. De MK48 *mod 4* heeft beperkte mogelijkheden kleine doelen in ondiep water te bestrijden. De MK48 *mod 4* is in gebruik geweest bij de marine van Australië, Canada en de Verenigde Staten. Australië en de Verenigde Staten zijn reeds overgeschakeld op de *mod 7*, die beter geschikt is voor het gebruik in ondiep water. Reserveonderdelen worden niet meer geproduceerd en zijn nu al schaars. Hierdoor stijgen de exploitatiekosten de komende jaren sterk. Daarom dient de torpedo te worden verbeterd.

Samenhang met het beleid

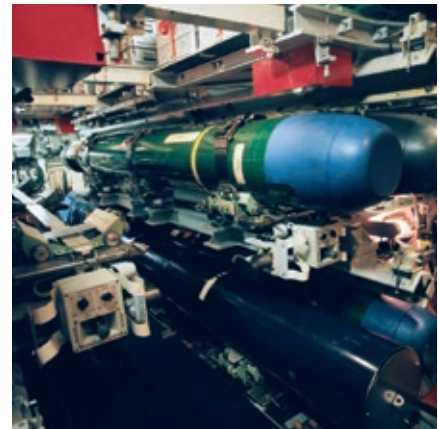
Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten, transportroutes en in wateren nabij operatierreinen op het land. Nederlandse eenheden opereren derhalve in toenemende mate in kustwateren. Voor de verdediging op grotere afstand heeft de Nederlandse krijgsmacht na de afstoting van de Orion-patrouillevliegtuigen alleen nog onderzeeboten beschikbaar. De boot beschikt over een scala aan sensoren. Het torpedowapensysteem kan zowel tegen oppervlakte-eenheden als tegen onderzeeboten worden ingezet. Het project draagt bij aan het de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Jaarverslag Ministerie van Defensie d.d. 18-05-2011 (Kamerstuk 32 710 X, nr. 1)
- Behoeftestelling (A-brief) Modificatie MK48 torpedo d.d. 17-09-2009 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 6)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	50-100							2011-2016	
2014	71,6	44,6	19,2	7,4	0,4			2017	
2015	71,8	24,0	15,8	16,1	15,9			2017	

Projectnaam

Verwerving Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2011

Huidige planning: 2015

Behoeftestelling

Het project betreft het ontwerp, de bouw en de indienstelling van een Joint Logistiek Ondersteuningsschip (*Joint Logistic Support Ship*, JSS). Het JSS is in staat de taken van de huidige bevoorradingschepen te vervullen, te weten het bevoorraden van schepen op zee met onder meer olie. Aangezien maritieme eenheden steeds vaker dicht bij de kust optreden voor de uitvoering en ondersteuning van operaties op het land, voorziet het JSS ook in transportcapaciteit (strategisch transport) en in de capaciteit om van een operatie landeenheden vanuit zee logistiek te ondersteunen (*sea basing*), waaronder capaciteit voor helikopteroperaties. Het transportdek van het JSS is sterk genoeg om het zwaarste materieel van Defensie te vervoeren. Daarnaast beschikt het schip over de mogelijkheid onafhankelijk van havenfaciliteiten te laden en te lossen. Verder kan het schip ook zelfstandig noodhulp verlenen in verafgelegen gebieden. Het schip kan hiertoe ondermeer worden uitgerust met uitgebreide medische capaciteit.

Samenhang met het beleid

Met een van de maatregelen in het operationele domein uit de begrotingsafspraken van 11 oktober 2013 (Kamerstuk 33 750, nr. 19) is de afstoting van het JSS teruggedraaid. Sinds het verschijnen van de nota "In het belang van Nederland" op 17 september 2013 is gebleken dat er internationaal meer dan verwacht, belangstelling bestaat voor medegebruik van het JSS. Daarom wordt de mogelijkheid onderzocht het JSS samen met andere landen te gebruiken. In Navo-en EU-verband vormt dit schip immers een nichecapaciteit. Deze benadering sluit aan bij het streven naar verdieping van internationale samenwerking; één van de centrale thema's in de nota.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding Goalkeeper
- Instandhouding M-fregatten
- NH-90
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (*IFF mode 5/mode S*)
- Patrouilleschepen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De geplande afstoting van het JSS is teruggedraaid. Het JSS zal in dienst worden gesteld, in eerste instantie alleen voor de maritieme bevoorradingsfunctie en met een gereduceerde bemanning. Het schip is inmiddels gedoopt tot Karel Doorman en heeft haar platformproeftocht ondergaan.

Relevante Kamerstukken

- Brief Gevolgen begrotingsafspraken 2014 d.d. 25-10-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 7)
- Brief integrale lijst van vragen en antwoorden over de verwerving van het JSS d.d. 06-06-2012 (Kamerstuk 2012Z11325)
- Brief antwoorden op vragen over het project JSS d.d. 04-04-2012 (Kamerstuk 33000 X, nr. 77)
- Brief over de verwerving van het Joint Logistiek Ondersteuningsschip d.d. 02-02-2012 (Kamerstuk 33000 X, nr. 67)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Kamerbrief toezeggingen Algemeen Overleg over het project JSS d.d. 02-12-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 82)
- Kamerbrief toezeggingen wetgevingsoverleg Materieel over het project JSS d.d. 19-11-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 38)
- Kamervragen over het project Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS) d.d. 06-11-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 26)
- Resultaten van de gecombineerde voorstudie, studie en verwervingsvoorbereiding (B/C/D-brief) Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS) d.d. 05-11-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 24)
- Beleidsbrief Wereldwijd Dienstbaar d.d. 18-09-2007 (Kamerstuk 31 243 nr. 1)
- Lijst van vragen en antwoorden over drie behoeftestellingen naar aanleiding van de Marinestudie 2005 d.d. 06-09-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 138)
- Brief inzake de start van de verwervingsvoorbereiding vooruitlopend op de parlementaire behandeling d.d. 14-06-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 113)
- Brief inzake behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-05-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 95)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	>250							2011	>250*
2014	409,3	402,2	7,1					2015	>250*
2015	409,3	379,9	29,4					2015	

* Geschatte levensduur is 25 jaar.

Projectnaam

Instandhoudingsprogramma
Luchtverdedigings- en Commandofregatten
(IP LC-fregatten)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2015-2019

Huidige planning: 2017-2021

Behoeftestelling

Bij het ontwerp van de LC-fregatten van de 'De Zeven provinciën'-klasse is uitgegaan van een instandhoudingsprogramma dat ongeveer halverwege de levensduur wordt uitgevoerd. De behoefte omvat de instandhouding van de platforminstallaties en sensor-, wapen- en commandosystemen van de vier LC-fregatten, teneinde deze tot het einde van hun levensduur operationeel relevant, effectief inzetbaar en onderhoudbaar te houden. Het programma zal worden uitgevoerd tijdens reeds voorziene periodes van groot onderhoud.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan een van de hoofdlijnen van beleid, namelijk de vergroting van het expeditionaire vermogen en van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterrainen op het land.

Het LC-fregat past binnen het streven om de operationele inzetbaarheid van het CZSK te verbeteren en de effectiviteit van de hoofdwapensystemen te vergroten. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve (wapen) inzet, ontplooibaarheid en mobiliteit, hoogwaardige commandovoering en veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Luchtverdedigings- en Commandofregatten
- *Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)*
- Instandhouding Goalkeeper
- NH-90

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De (voor)studie- en verwervingsvoorbereidingsfase is begonnen. Zoals vermeld in de A-brief van 4 februari 2014 is het budget verhoogd ten opzichte van het Materieelprojectenoverzicht 2013.

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Instandhoudingsprogramma LC-F d.d. 4-2-2014 (Kamerstuk 27 830 nr. 123)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763 nr. 1)
- Projectevaluatie LCF d.d. 22-05-2009 (Kamerstuk 25 800 nr. 23)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 9)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	50-100							2015-2019	
2014	50-100	A						2017-2021	
2015	100-250			B/C/D				2014-2022	

Projectnaam

Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2009

Huidige planning: 2018

Behoeftestelling

Het CZSK heeft behoefte aan *All Terrain* Mobiliteit voor het Korps Mariniers. Hiervoor beschikt het Korps over de BV206D en gepantserde rupsvoertuigen van het type Viking. De BV's 206D zijn aan het einde van hun technische levensduur. Hierdoor zijn de voertuigen verminderd inzetbaar en vertonen zij operationele tekortkomingen. Om financiële redenen is besloten de BV's niet te vervangen, maar een aantal voertuigen levensduurverlengend onderhoud te geven en te moderniseren zodat zij operationeel inzetbaar blijven tot tenminste 2025.

Samenhang met het beleid

De beschikbaarheid van voldoende *All Terrain* Mobiliteit voor het Korps Mariniers is het uitgangspunt geweest bij het vaststellen van de voor CZSK benodigde aantallen voertuigen in het project Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW). Om operationele en financiële redenen is voor een deel van de marinierseenheden voor commandovoering, gevechtssteun en voorwaartse logistiek geen wielvoertuig als

organiek voertuig opgenomen maar een gemodificeerde BV206D. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit en effectieve inzet.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Antwoorden op Kamervragen over de behoeftestellingsfase van het project *Midlife Upgrade BV206D* d.d. 20-08-2010 (Kamerstuk 27830 nr 81)
- A-brief *Midlife upgrade BV206D (MLU BV206)* d.d. 25-05-2010 (Kamerstuk 27830 nr. 77)
- Beleidsbrief Wereldwijd Dienstbaar d.d. 18-09-2007 (Kamerstuk 31 243 nr. 1)
- Brief over vervanging van *All Terrain Vehicles* van het Korps Mariniers (A-brief) d.d. 16-03-2005 (Kamerstuk 27 830 nr. 30)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	25-50							2010-2020	
2014	25-50*	A						2013-2018	
2015	25-50*	A						2013-2018	

* Gemandateerd project waarvan de A-brief al aan de Kamer verzonden is.

Projectnaam

Mid Life Upgrade Landing Craft Utility (MLU LCU)
(voorheen vervangende capaciteit Landing Craft Utility)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2017-2018

Huidige planning: 2015-2020

Behoeftestelling

Het project betreft de aanpassing en verbetering van de huidige vijf Landing Craft Utilities (LCU's) van Defensie. Hoewel de vervanging van de vijf vaartuigen de voorkeur had, bleek dit financieel niet haalbaar. Daarom is gekozen voor een *midlife upgrade*. Het CZSK gebruikt landingsvaartuigen van het type Landing Craft Utility (LCU) en Landing Craft Vehicle and Personnel (LCVP). Hiermee worden marinierseenheden en hun materieel van de amfibische schepen (Landing Platform Dock, LPD) naar het strand verplaatst. De LCU verplaatst vooral groot en zwaar materieel, zoals rups- en wielvoertuigen, en logistieke voorraden. De LCVP verplaatst vooral personeel en een enkel licht voertuig. Door het aanpassen van de huidige LCU kan deze capaciteit voortaan ook over grotere afstand en als ondersteuningsvaartuig worden ingezet.

Samenhang met het beleid

Veranderingen in de internationale veiligheidssituatie hebben geleid tot meer aandacht voor maritieme en amfibische operaties in kustwateren. Afhankelijk van de uit te voeren opdracht kan een maritieme expeditionaire taakgroep worden samengesteld uit vloot- en marinierseenheden. Om marinierseenheden vanaf een taakgroep in te zetten op het land zijn landingsvaartuigen nodig. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, ontplooibaarheid, mobiliteit, effectieve inzet en adequate logistieke ondersteuning.

Relatie met andere projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Binnen het financiële kader is het niet mogelijk de vijf LCU's te vervangen door nieuwbouwalternatieven die voldoen aan de gestelde eisen. Om die reden is gekozen voor het upgraden van de bestaande vaartuigen. De naam van het project is daarom gewijzigd in "Midlife Upgrade Landing Craft Utility (LCU)". Op 1 juli 2014 is de A-brief over de behoeftestelling van dit project aan de Kamer verzonden.

Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling van het project *Midlife Upgrade Landing Craft Utility* (A-brief) d.d. 01-07-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 132)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	25-50							2017-2018	
2014	25-50	A						2017-2018	
2015	25-50	A						2014-2020	

Projecten

Landstrijdkrachten

Projectnaam

Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2005

Huidige planning: 2015

Behoeftestelling

Dit project betreft de invoering van bevelvoering- en communicatievoorzieningen alsmede lanceersystemen voor de luchtverdediging voor middellange en korte afstand (SHORAD en STINGER) voor het CLAS. Hiermee wordt een gecontroleerde en gecoördineerde inzet van de verschillende grondgebonden luchtverdedigingssystemen mogelijk.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om te kunnen optreden in het gehele geweldsspectrum en er wordt invulling gegeven aan de voorgenomen modernisering van de grondgebonden luchtverdediging. Voorts past het binnen het streven om te kunnen optreden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) en de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten. Dit project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen) inzet en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Patriot vervanging COMPATRIOT

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De oplevering kent vertraging door problemen met de versleuteling (encryptie) van een deelsysteem. Momenteel wordt bestudeerd hoe dit kan worden opgelost.

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over de resultaten van de verwervingsvoorbereidingsfase van deel 1 fase 2, BMC4I FOC en deel 2, SSC (D-brief) d.d. 05-10-2006 (Kamerstuk 29 221 nr. 5)
- Brief over het project FGBADS (B/C-brief) d.d. 19-09-2003 (Kamerstuk 29 221 nr. 1)
- Brief inzake de resultaten van de voorstudiefase van het project TICCS (B-brief) d.d. 27-02-1998 (Kamerstuk 25 917 nr. 1)
- Brief over de behoefte aan een *Command & Control* systeem voor de luchtverdediging bij de Koninklijke Landmacht (A-brief) d.d. 13-06-1995 (Kamerstuk 23 900 X nr. 82)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	99,0							2005	
2014	126,3	126,3						2013	
2015	126,3	126,3						2015	

* Geschatte levensduur: 2008-2033.

Projectnaam

Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2011

Huidige planning: 2015

Behoeftestelling

Het project ondersteunt de bevelvoering van de grondgebonden eenheden van het CLAS. Het *Battlefield Management System* (BMS) beoogt de operationele informatievoorziening en daarmee de commandovoering op het niveau peloton, compagnie en bataljon te verbeteren. Dit gebeurt door vooral de verbetering van de *situational awareness* bij deze eenheden. Het systeem is onderdeel van het grotere geheel van operationele commandovoeringssystemen dat is gebaseerd op C3I-architectuur.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid verder te verbeteren. Het past binnen het streven de inlichtingenketen te versterken en het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten. Tevens draagt de verbeterde

situational awareness bij aan een grotere bescherming van eigen personeel. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training
- Vervanging 60/81 mm mortieren
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vervanging brugleggende tank
- Vervanging genie- en doorbraaktank
- Vervanging radio
- Vernieuwing TITAN

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het laatste deel van de DCMO (*Long Range Communicatie*) wordt in 2015 opgeleverd.

Relevante Kamerstukken

- Resultaten van de verwervingsvoorbereiding van het BMS/DCMO project (D-brief) d.d. 26-11-2007 (Kamerstuk 27 830 nr. 48)
- Resultaten van de studiefase van het project BMS (C-brief) en de behoefte aan aanvullende dataradio's (project Datacommunicatie Mobiel Optreden; DCMO) (A-brief) d.d. 24-03-2006 (Kamerstuk 27 830 nr. 37)

- Brief inzake de resultaten van de demonstratiefase en plannen voor de pilotfase van het project *Battlefield Management System* (BMS) (B-brief) d.d. 28-11-2002 (Kamerstuk 27 830 nr. 14)
- Brief over de behoefte aan een *Battlefield Management System* voor eenheden van de Koninklijke Landmacht (A-brief) d.d. 09-12-1997 (Kamerstuk 25 600 X nr. 25)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	BMS: 131,6							2011	
	DCMO: 41,8								
2014	BMS: 62,8	62,8						2014	25-50*
	DCMO: 43,0	43,0							
2015	BMS: 62,8	62,8						2016	
	DCMO: 43,0	39,2	2,0	1,8					

* Geschatte levensduur BMS: 2008-2018, geschatte levensduur DCMO: 2008-2018.

Projectnaam

Patriot vervanging COMPATRIOT

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2010

Huidige planning: 2017

Behoeftestelling

De krijgsmacht beschikt voor de grondgebonden luchtverdediging onder meer over het Patriot grond-lucht geleide wapensysteem. Het verbindingssysteem COMPATRIOT ondersteunt de commandovoering en vuurleiding van het Patriot-systeem. De effectiviteit van het Patriot-systeem is voor een belangrijk deel afhankelijk van dit verbindingssysteem. Het huidige COMPATRIOT-systeem is technisch en economisch verouderd en moet worden vervangen.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan de verbetering van de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht. Het project vergroot het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) en voorziet in een bijdrage aan de verdediging tegen ballistische raketten. Het project draagt bij aan twee operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)
- Vernieuwing TITAAN
- PATRIOT verlenging levensduur
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van de missie in Turkije is de benodigde wapensysteemapparatuur niet beschikbaar voor modificatie en validatietesten van de ontwikkelde COMPATRIOT II. Vanwege de inzet in Turkije kunnen niet alle systemen worden vervangen en is de instroom vertraagd tot het eerste kwartaal van 2017.

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32733 nr. 1)
- Behoeftte vervanging COMPATRIOT verbindingssysteem (A-brief) d.d. 08-06-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 112)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	25-50							2007-2010	< 25
2014	29,7	26,4	3,3					2015	
2015	30,8	17,0	13,8					2017	

Projectnaam

Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2015

Huidige planning: 2018

Behoeftestelling

Dit project betreft de internationale ontwikkeling van een nieuw pantserwielvoertuig, de Boxer. De ontwikkeling van de Boxer is vanaf 1999 als binationaal project door Duitsland en het Verenigd Koninkrijk opgezet. Begin 2001 is Nederland tot deze samenwerking toegetreden, waarna het Verenigd Koninkrijk zich in 2004 uit het project heeft teruggetrokken. Vanaf dat moment is het project als een binationaal project door Duitsland en Nederland voortgezet. Het betreft de ontwikkeling van een gemeenschappelijk basisvoertuig en specifieke landgebonden missiemodulen. Voor Nederland worden momenteel voor operationeel gebruik vier versies voorzien: commandopost, ambulance, vracht, en genie. In december 2006 is voor de serieproductie een contract getekend, dat de levering omvat van 200 voertuigen voor Nederland en 272 voertuigen voor Duitsland. De rijlesvoertuigen zijn in 2013 geleverd. De levering van voertuigen voor operationeel gebruik is dit jaar begonnen met de ambulance-uitvoering en loopt tot 2018. Het Nederlandse leverschema loopt deels parallel met het ontwikkeltraject van de diverse versies. Duitsland loopt in het programma voor op Nederland want de serieproductie is eind 2008 begonnen en de eerste voertuigen zijn vanaf midden 2011 ingezet in Afghanistan.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren met kwalitatief hoogwaardig materieel. Het past binnen het streven om de effectiviteit van hoofdwapensystemen verder te vergroten en op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum. Voorts past het in het streven om de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te kunnen verbeteren. Verder worden met dit project bijdragen geleverd aan de ontwikkeling van nieuw beleid op het gebied van onderhoud. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, veiligheid en zelfbescherming en effectieve (wapen) inzet.

Gerelateerde projecten

- *Army Ground Based Air Defence System* (AGBADS)
- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

In de vijftiende Jaarrapportage pantservoertuigen is gemeld dat de levering van de eerste operationele voertuigen met drie maanden is vertraagd vanwege de kwalificatie van specifiek Nederlandse missiemodulen. De invoering van de laatste voertuigen is nu gepland in 2018.

Relevante Kamerstukken

- Lijst van vragen en antwoorden over de vijftiende jaarrapportage Vervanging pantservoertuigen M577 en YPR d.d. 31-03-2014 (Kamerstuk 26 396, nr. 98)
- Vijftiende jaarrapportage Vervanging pantservoertuigen M577 en YPR d.d. 02-04-2014 (Kamerstuk 26 396, nr. 98)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 02-10-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Lijst van vragen en antwoorden over veertiende jaarrapportage "vervanging pantservoertuigen M577 en YPR van 10-06-2013 (Kamerstuk 26 396 nr. 97)
- Veertiende jaarrapportage "vervanging pantservoertuigen M577 en YPR" van 03-04-2013 (Kamerstuk 26 396 nr. 96)
- Lijst van vragen en antwoorden over de dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-05-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 93)
- Dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-03-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 91)

- Lijst van vragen en antwoorden over de twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 07-06-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 87)
- Twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 21-04-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 86)
- Lijst van vragen en antwoorden over de elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 13-08-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 81)
- Elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 396 X nr. 79)
- Antwoord op kamervragen over kosten- en werkverdeling bij de ontwikkeling en productie van de Boxer d.d. 18-03-2010 (Kamerstuk aanhangsel nr. 1958)
- Lijst van vragen en antwoorden over de tiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 09-06-2009 (Kamerstuk 26 396 nr. 74)
- Tiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26396 X nr.75)
- Lijst van vragen en antwoorden over de negende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 20-06-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 71)
- Lijst van vragen en antwoorden over de overname van Stork PWV door Rheinmetall Landsysteme d.d. 09-05-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 70)
- Negende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 08-04-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 69)
- Brief over de voorgenomen overname van Stork Pantserwielvoertuig BV (SPWV) door de Duitse firma Rheinmetall Landsysteme GmbH (RLS) d.d. 14-03-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 68)
- Brief over de resultaten van de verwervingsvoorbereiding van het project Groot Pantserwielvoertuig (D-brief) d.d. 18-10-2006 (Kamerstuk 26 396 nr. 63)
- Brief over voortgang project Groot Pantserwielvoertuig en over de voortzetting van de verwervingsvoorbereiding d.d. 23-06-2006 (Kamerstuk 26 396 nr. 57)
- Brief over de onderhandelingen m.b.t. aanschaf Boxer d.d. 19-06-2006 (Kamerstuk 26 396 nr. 56)
- Brief over prijsonderhandelingen Groot Pantserwielvoertuig d.d. 28-02-2006 (Kamerstuk 26 396 nr. 53)
- Brief over het deelproject ontwikkeling van een groot gepantserd wielvoertuig voor gevechtsondersteunende taken d.d. 16-12-2005 (Kamerstuk 26 396 nr. 51)
- Brief inzake toelichting op programma van eisen en vergelijking GTK-project met ongevraagd alternatief RDM (Piranha) (B/C-brief) d.d. 24-01-2001 (Kamerstuk 26 396 nr. 6)
- Brief over vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR (basisbeschrijving groot project) d.d. 05-02-1999 (Kamerstuk 26 396 nr. 1)
- Brief inzake de noodzaak tot vervanging van de pantserrups commandovoertuigen type M-577 en pantservoertuigen YPR (A-brief) d.d. 18-04-1997 (Kamerstuk 25 000 X nr. 74)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Ramming uitgaven in € mln						Fasering	Ramming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	862,0							2015	>250*
2014	Productie: 792,7	482,3	130,9	122,7	53,3	3,5		2018	>250*
2015	Productie: 794,4	470,7	132,3	126,9	53,4	11,1		2018	

* Geschatte levensduur: 30 jaar.

Projectnaam

Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training

Projectfase

Voltooid behoudens evaluatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2011

Huidige planning: 2012

Behoeftestelling

Naast de Fennek (MRAT en AD versie) en het Groot Pantserwielvoertuig is dit het derde deelproject van het overkoepelende project Vervanging pantservoertuigen. Dit deelproject betreft de vervanging van de technisch en operationeel verouderde YPR-PRI 25 mm door een nieuw infanteriegevechtsvoertuig. Eind 2004 is het contract voor de levering van de IGV (CV-90) getekend. De serielevering is eind 2011 voltooid. De invoering bij de eenheden is eind 2012.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten en te voorzien in de bescherming van ingezette eenheden. Daarnaast past het binnen het streven te kunnen optreden in het gehele geweldsspectrum. Verder worden met dit project bijdragen geleverd aan de ontwikkeling van nieuw beleid op

het gebied van onderhoud. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, veiligheid en zelfbescherming en effectieve (wapen) inzet.

Gerelateerde projecten

- Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer)
- Verwerving CE-pakketten IGV

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Lijst van vragen en antwoorden over de vijftiende jaarrapportage Vervanging pantservoertuigen M577 en YPR d.d. 31-03-2014 (Kamerstuk 26 396, nr. 98)
- Vijftiende jaarrapportage Vervanging pantservoertuigen M577 en YPR d.d. 02-04-2014 (Kamerstuk 26 396, nr. 98)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Lijst van vragen en antwoorden over veertiende jaarrapportage "vervanging pantservoertuigen M577 en YPR van 10-06-2013 (Kamerstuk 26 396 nr. 97)
- Veertiende jaarrapportage "vervanging pantservoertuigen M577 en YPR" van 03-04-2013 (Kamerstuk 26 396 nr. 96)
- Lijst van vragen en antwoorden over de dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-05-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 93)

- Dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-03-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 91)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Lijst van vragen en antwoorden over de twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 07-06-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 87)
- Twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 21-04-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 86)
- Lijst van vragen en antwoorden over de elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 13-08-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 81)
- Elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 79)
- Lijst van vragen en antwoorden over de tiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26 396 nr. 75)
- Tiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26 396 nr. 74)
- Lijst van vragen en antwoorden over de negende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 20-06-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 71)
- Negende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 08-04-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 69)
- Brief over de resultaten van de gecombineerde studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (C/D-fase) van het project Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) (C/D-brief) d.d. 09-11-2004 (Kamerstuk 26 396 nr. 40)
- Brief over de reductie van het aantal kandidaat-leveranciers voor het Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) d.d. 06-11-2002 (Kamerstuk 26 396 nr. 15)
- Brief over de voorstudieresultaten van het project Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) (B-brief) d.d. 18-03-2002 (Kamerstuk 26 396 nr. 11)
- Brief over vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR (basisbeschrijving groot project) d.d. 05-02-1999 (Kamerstuk 26 396 nr. 1)
- Brief inzake de noodzaak tot vervanging van de pantserrups commandovoertuigen type M-577 en pantservoertuigen YPR (A-brief) d.d. 18-04-1997 (Kamerstuk 25 000 X nr. 74)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Oorspronkelijk	610,0							2011	
2014	1118,1	1118,1						2014	>250*
2015	1118,1	1116,6	1,5					2015	

* Geschatte levensduur: 30 jaar.

Projectnaam

Vervanging genie- en doorbraaktank

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2008

Huidige planning: 2015

Behoeftestelling

Tijdens crisisbeheersingsoperaties treden Nederlandse eenheden op in gebieden met natuurlijke en kunstmatig aangebrachte hindernissen als aarden wallen, greppels, barricades en mijnevelden. Het is noodzakelijk te kunnen beschikken over eigen middelen die desnoods onder gevechtsumstandigheden in staat zijn hindernissen en infrastructurele voorzieningen aan te passen om de mobiliteit bij operaties te garanderen. Deze capaciteit kan zo nodig ook voor nationale taken bij calamiteiten en rampen worden ingezet. De KODIAK van de firma Rheinmetall Defence (gebaseerd op de Leopard 2 tank) voorziet in deze behoefte. De kwantitatieve behoefte bedraagt tien stuks, die deels zijn voorzien van middelen om mijnevelden te doorbreken.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven te kunnen optreden in het gehele geweldsspectrum. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen:

ontplooibaarheid en mobiliteit.

Gerelateerde projecten

- Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens
- Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De uitloop van de werkzaamheden bij de fabrikant tijdens de realisatie van het project, heeft geleid tot vertraging en tot een bijstelling van de raming van de uitgaven. Dit heeft geen operationele of financiële gevolgen.

Relevante Kamerstukken

- Brief over de resultaten van de verwervingsvoorbereiding van het project Verwerving genie- en doorbraaktank (D-brief) d.d. 28-11-2007 (Kamerstuk 31 200 X nr. 69)
- Brief project Verwerving genie- en doorbraaktank (B/C-brief) d.d. 19-04-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 88)
- Brief inzake behoeftestelling mijndoorbraaksysteem (A-brief) d.d. 30-11-1993 (Kamerstuk 23 400 X nr. 19)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	29,5								
2014	90,4	90,4						2014	50-100*
2015	90,5	85,1	5,4					2015	

* Geschatte levensduur: 2012-2042.

Projectnaam

Capability Upgrade Elektronische Oorlogvoering (CUP EOv)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2010-2014

Huidige planning: 2016-2021

Behoeftestelling

De behoefte omvat een verbetering van het huidige Elektronische Oorlogvoering (EOV) systeem van het CLAS. Het huidige systeem is het resultaat van een Duits-Nederlands samenwerkingsproject dat loopt sinds de tweede helft van de jaren '80. Het systeem is mobiel en is in staat de communicatie van een tegenstander te volgen (intercepteren), de plaats van de uitzendingen vast te stellen (peilen, lokaliseren) en deze uitzendingen te storen. Omdat op het gebied van EOv de ontwikkelingen in de techniek elkaar snel opvolgen, is een voortdurende aanpassing en verbetering van het EOv-systeem noodzakelijk om ook nieuwe mogelijkheden van communicatie te kunnen intercepteren, peilen en storen.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de inlichtingenketen te versterken. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Op dit moment wordt het Defensie EOv Plan en EOv Visie van de CLAS ontwikkeld. CUP EOv moet bijdragen aan de realisatie van deze plannen. Daardoor wordt parallel aan deze ontwikkelingen, het DMP-A geschreven. Hierdoor duurt de A-fase langer.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	25-50							2010-2012	
2014	25-50							2014-2019	
2015	25-50			A				2016-2021	

Projectnaam

Fennek Licht Verkenning- en Bewakingsvoertuig *Midlife Upgrade* (Fennek LVB MLU)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instream van-tot

Oorspronkelijke planning: 2019-2022

Huidige planning: 2019-2022

Behoeftestelling

De Fennek is een licht verkenning- en bewakingsvoertuig dat vanaf 2005 in gebruik is bij het CLAS. De Fennek is in twee hoofdgroepen te verdelen, namelijk voertuigen met en zonder waarnemingsmast. De 197 voertuigen met mast worden gebruikt voor het uitvoeren van verkenningen of het leiden van vuursteun van grond- en luchteenheden. Met de *Midlife Upgrade* (MLU) van de Fennek LVB worden de voertuigen met mast technisch aangepast, zodat deze de geplande levensduur kunnen halen. Daarnaast worden, op basis van de operationele behoefte en financiële kaders, de capaciteiten van het voertuig verbeterd om te blijven voldoen aan de eisen van het huidige en toekomstige optreden.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de inlichtingenketen te versterken. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- *Joint Fires*

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Dit project is eind 2013 akkoord bevonden en nieuw opgenomen.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Brief Gevolgen begrotingsafspraken 2014 d.d. 25-10-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 7)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	25-50								
2014	25-50						A	2019-2022	
2015	25-50						A	2019-2022	

Projectnaam

Vervanging brugleggende tank

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Leguaan: gemandateerd

Leguaanbrug op Leopard 2A4: komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Leguaan op wielonderstel:

Oorspronkelijke planning: 2009

Huidige planning: 2011

Leguaan op Leopard 2A4:

Oorspronkelijke planning: 2004

Huidige planning: 2017-2019

Behoeftestelling

Brugleggers worden ingezet om tijdens operationeel optreden met zowel een hoge als lage geweldsintensiteit de mobiliteit voor de eigen eenheden te kunnen garanderen. Tijdens crisisbeheersingsoperaties treden Nederlandse eenheden op in gebieden waar overgangen moeten worden gecreëerd. Dit dient snel en met bescherming van eigen personeel te gebeuren. Zowel de Leguaanbrug op een wielonderstel als de Leguaanbrug op een Leopard, kan ook voor nationale taken bij calamiteiten en rampen worden ingezet. De kwantitatieve en kwalitatieve behoefte van het project is herijkt als gevolg van een vermindering van het budget.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven te kunnen optreden in het gehele geweldsspectrum. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System (BMS)* en *Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)*
- Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over de voortgang project Vervanging brugleggende tank d.d. 20-05-2010 (Kamerstuk 32 123 X nr. 127)
- Brief over voorstudie/studie (B/C-brief) d.d. 25-06-1999 (Kamerstuk 26 645 nr. 1)
- Brief over behoeftestelling (A-brief) d.d. 05-02-1997 (Kamerstuk 25 000 X nr. 52)

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	100-250							2004	
2014	50-100		D					2017-2021	
2015	50-100		D					2017-2019	

Projectnaam

C-RAM- en CLASS 1-UAV¹-detectiecapaciteit

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2011-2014

Huidige planning: 2014-2018

Behoeftestelling

Nederland streeft naar een kwalitatief hoogwaardige en volledig inzetbare krijgsmacht die expeditionair en wereldwijd kan opereren. Om effectief en efficiënt te kunnen optreden is een sterke inlichtingenpositie een eerste vereiste. Ervaringen uit recente militaire operaties ondersteunen dat. Inlichtingen zijn essentieel voor een goede *situational awareness* en meer in het bijzonder ook voor de bestrijding van vijandelijke grondwapens. Tot op heden kan de wapenlocatieradar (WLR²) voor een deel in deze behoefte voorzien. Met het einde van de levensduur van de WLR in zijn huidige vorm ontstaat behoefte aan vervangende capaciteit. Daarnaast worden Nederlandse militaire eenheden steeds vaker geconfronteerd met aanvallen met *Rockets, Artillery and Mortars*. Vooral de geïmproviseerde varianten van deze

wapens zijn eenvoudig te verkrijgen, gemakkelijk te bedienen en vormen een significante bedreiging voor Nederlandse eenheden. Ook is er een toenemende dreiging van kleine onbemande vliegtuigen (CLASS 1-*Unmanned Aerial Vehicles* UAV of drones), die kunnen worden voorzien van optische middelen of een offensieve lading. Door deze veranderende dreiging is de behoefte herijkt en is de projectnaam overeenkomstig aangepast.

Samenhang met het beleid

Het project levert een bijdrage aan het beleid om de inlichtingenketen te versterken. Het past binnen het streven om de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten. Tevens past dit project binnen het streven van betere bescherming van ingezette eenheden. Het project draagt bij aan drie operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming, en gevalideerde inlichtingen.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

Geen

¹ CLASS 1 UAV: *Unmanned Aerial Vehicle* tot 150kg die in staat wordt geacht een (explosieve) lading te vervoeren.

² Hoewel het project *Mortieropsporingsradar (MOR)* is getiteld, wordt in de praktijk over *Wapenlocatieradar (WLR)* gesproken. Met beide benamingen wordt hetzelfde bedoeld.

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	100-250							2011-2014	
2014	50-100	A						2014-2018	
2015	50-100	A						2014-2018	

Projectnaam

Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig (voorheen vervanging zware bergingscapaciteit)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2014-2023

Huidige planning: fase 1: 2015-2017
fase 2: 2021-2022

Behoeftestelling

De voertuigen van Defensie die tijdens een operatie niet meer kunnen rijden, moeten worden geborgen. De verwerving van een bergingsvoertuig voor de onlangs bij Defensie ingevoerde CV-90 was voorzien vanaf 2014. Na de opheffing van de tankbataljons zijn voldoende Leopard-II bergingstanks beschikbaar om te worden gebruikt als bergingsvoertuig voor al het zware materieel zoals de CV-90, Bushmaster, Boxer, Pantserhouwitser, genie- en doorbraaktank en brugleggende tank. Na de uitvoering van het levensduurverlengende onderhoud met een operationele en technische *upgrade* kan de Leopard-II-tank tot aan het einde van de levensduur van het bovengenoemde zware materieel de bergingstaak vervullen. Het project wordt in twee fasen uitgevoerd: in de eerste fase worden vier Leopard-II bergingstanks gemodificeerd. In de tweede fase volgen de overige voertuigen.

Samenhang met het beleid

Deze behoefte draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te verbeteren. Daarnaast draagt deze behoefte bij aan de operationele capaciteiten van het militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, ontplooibaarheid, mobiliteit, effectieve inzet en een adequate logistieke ondersteuning.

Gerelateerde projecten

- Infanterie gevechtsvoertuig (IGV), productie en training
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- Vervanging genie- en doorbraaktank
- Vervanging brugleggende tank

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- A-Brief levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig (fase 1) d.d. 11-03-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 125)
- Antwoorden op vragen levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuigen d.d. 06-05-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 127)
- Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig d.d. 11-03-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 125)

Planning (fase 1)

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	50-100							2014-2023	
2014	50-100	A						2014-2023	
2015	50-100	A						2014-2023	

Projectnaam

Verwerving CE -pakketten IGV

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2011-2014

Huidige planning: 2017-2019

Behoeftestelling

De behoefte omvat de bescherming van het Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) van de pantserinfanterie binnen de gemechaniseerde brigade. Dit voertuig is vanaf begin 2009 bij de gemechaniseerde eenheden ingestroomd. Het voertuig moet extra kunnen worden beschermd met beschermingspakketten tegen huidige en toekomstige dreigingen. Deze dreigingen variëren van *Explosively Formed Projectiles* (EFP) tot diverse types *Rocket Propelled Grenades* (RPG) inclusief *tandem heat* projectielen. Om een voertuig daartegen te beschermen zijn nu al verschillende systemen op de markt. Ontwikkelingen gaan echter snel. Dit project voorziet in een combinatie van passief en/of reactief pantser en actieve beveiligingsmaatregelen. De behoefte gaat uit van 45 pakketten waarmee een compleet pantserinfanteriebataljon kan worden uitgerust. De ontwikkelingen op de markt worden tijdens de looptijd van het project nauwlettend gevolgd. Om een goed beeld te krijgen van de beschikbare systemen en hun prestaties is gedurende het jaar 2009 een haalbaarheidsstudie uitgevoerd. Uit deze studie is gebleken dat de behoefte realiseerbaar is.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden en tevens de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project is vertraagd als gevolg van de herijking.

Relevante kamerstukken

- Antwoorden op vragen over het project verwerving CE-pakketten IGV d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 27 830 nr. 107)
- A-brief project 'Verwerving CE-pakketten IGV' d.d. 11-11-2012 (Kamerstuk 27 830 nr. 104)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over de resultaten van de gecombineerde studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (C/D-fase) van het project Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) (C/D-brief) d.d. 09-11-2004 (Kamerstuk 26 396 nr. 40)

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	50-100							2011-2014	
2014	50-100*	A						2014-2017	
2015	50-100*	A						2017-2019	

* Gemandateerd project waarvan de A-brief al de Kamer verzonden is.

Projecten

Luchtstrijdkrachten

Projectnaam

AH-64D block II upgrade

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Uitvoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2010-2013**Huidige planning:** 2013-2019**Behoeftestelling**

Defensie levert een kwalitatief en technologisch hoogwaardige bijdrage aan internationale operaties in alle delen van het geweldsspectrum. De Nederlandse Apache-helikopters vormen daarvan een belangrijke component. De huidige versie van de Nederlandse Apache, de *Block I*-versie, heeft de grenzen van haar operationele capaciteiten bereikt. De enige andere gebruiker van deze versie van de Apache, de Amerikaanse landmacht, is in hoog tempo zijn toestellen aan het moderniseren. Door de *Block II upgrade* houdt Nederland operationele en logistieke aansluiting met de VS. De *Block II upgrade* leidt tot een verbetering van de *situational awareness* van de Apache-bemanning, waardoor snel een beeld van de tactische situatie kan worden verkregen. Daarnaast kan de bemanning door de *Block II upgrade* opereren in een *Network Enabled Capabilities* (NEC-) omgeving.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om het vermogen om op te treden in netwerken (NEC) verder te vergroten, te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden, de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten, de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te kunnen verbeteren en te kunnen optreden in het gehele geweldsspectrum. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit en effectieve inzet.

Gerelateerde projecten

- AH-64D zelfbescherming (ASE)
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (*IFF mode 5/mode S*)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

In de B/C/D-brief werd gemeld dat de functionaliteit *Video down/uplink* nog niet beschikbaar was. Deze is inmiddels beschikbaar en kan binnen het beschikbare projectbudget worden gerealiseerd. In het MPO 2012 is al gemeld dat hetzelfde geldt voor de functionaliteit *Blue Force Tracking*. De modificatie van de toestellen wordt uitgevoerd op het Logistiek Centrum Woensdrecht tijdens het reguliere groot onderhoud en wordt gecombineerd met andere voorziene modificaties. Vanwege de productiedoorlooptijd van deze gecombineerde werkpakketten zal het project twee jaar later worden voltooid. De laatste modificaties voor het project AH-64D *Block II Upgrade* zijn nu voorzien voor 2019.

Relevante Kamerstukken

- Brief project Apache Block II upgrade; gecombineerde (voor)studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (B/C/D-brief) d.d. 28-10-2009 (Kamerstuk 27 830 nr. 67)
- Brief beantwoording Kamervragen d.d. 01-12-2008 (Kamerstuk 27 830 nr. 58)
- Brief DMP A-fase (A-brief) d.d. 30-10-2008 (Kamerstuk 27 830 nr. 56)
- Brief modificeren vijf reservetoestellen d.d. 29-05-2008 (Kamerstuk 27 830 X nr. 54)
- Hoofdlijnennotitie d.d. 02-07-2007 (Kamerstuk 30 800 X nr. 109)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	100-250							2010-2013	
2014	120,0	87,7	32,3					2015	
2015	120,0	41,5	32,5	41,0	5,0			2013-2017	

Projectnaam

AH-64D verbetering bewapening

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2012-2014**Huidige planning:** 2012-2017**Behoeftestelling**

Bij de invoering van de Apache in 1996 is een munitiepakket verworven waarbij als uitgangspunt het optreden in reguliere conflicten is gehanteerd. Tijdens recente operaties is gebleken dat dit munitiepakket niet optimaal aansluit bij asymmetrische operaties, zoals deze in Irak en Afghanistan zijn uitgevoerd. Het pakket voldoet niet aan de eisen die tegenwoordig worden gesteld aan precisie en proportionaliteit. Een deel van het munitiepakket heeft in 2012 het einde van de technische levensduur bereikt. Ten slotte hebben diverse technologische ontwikkelingen geleid tot nieuwe munitietypen die beter geschikt zijn voor het huidige militaire optreden. Deze combinatie van factoren maakt een herziening van het munitiepakket noodzakelijk.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan de verbetering van de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht. Het past binnen het streven om zo effectief en doelmatig mogelijk te kunnen optreden, met een zo gering mogelijke kans op nevenschade. Het project draagt bij aan drie operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Relatie met andere projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van herziening van de normering voor inzetvoorraden zal aanvulling van de voorraad ongeleide 70mm raketten niet langer noodzakelijk zijn en blijft deze achterwege. De behoeftestelling bestaat nu uit aanschaf van Hellfire-raketten en lasergeleide 70mm raketten (inclusief oefenmunitie).

Relevante Kamerstukken

- Brief inzake het project AH-64D verbetering bewapening d.d. 03-05-2010 (Kamerstuk 27 830 nr. 76)
- Brief behoeftestelling verbetering bewapening Apache helikopter (A-brief) d.d. 11-12-2009 (Kamerstuk 27 830 nr.68)
- Beleidsbrief Wereldwijd Dienstbaar d.d. 18-09-2007 (Kamerstuk 31 243 nr. 1)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten*
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	25-50							2010-2013	
2014	25,9	8,3	8,1	7,6	1,9			2017	
2015	25,9	2,7	9,6	12,0	1,6			2017	

* Geen afzonderlijke raming.

Projectnaam

AH-64D zelfbescherming (ASE)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2009-2013**Huidige planning:** 2013-2019**Behoeftestelling**

Defensie levert een kwalitatief en technologisch hoogwaardige bijdrage aan internationale operaties in alle delen van het geweldsspectrum. De Nederlandse Apache-helikopters vormen daarvan een belangrijke component. Geavanceerde elektronische zelfbeschermingsmiddelen tegen lucht- en grondgebonden luchtverdedigingssystemen dragen in belangrijke mate bij aan de operationele bewegingsvrijheid en vergroten de overlevingskansen van de bemanning en het toestel. Effectieve zelfbescherming is mede bepalend voor succesvol en langdurig optreden. Bij de aanschaf van de Apache-gevechtshelikopter in de jaren negentig van de vorige eeuw konden de toestellen nog niet worden voorzien van een geïntegreerd zelfbeschermingssysteem tegen verschillende typen luchtafweersystemen. De apparatuur van de Apache bood toen slechts bescherming tegen oudere radargeleide luchtafweersystemen. Voor de operaties in Irak en Afghanistan zijn als tijdelijke oplossing dertien Apache *Modular Aircraft Survivability Equipment* systemen aangeschaft tegen infraroodgeleide lucht doelraketten. Met het project AH-64D zelfbescherming (ASE) krijgen de Apaches een geïntegreerd zelfbeschermingssysteem tegen verschillende en moderne typen luchtafweersystemen. De modificatie wordt uitgevoerd op het Logistiek Centrum Woensdrecht in combinatie met het reguliere groot onderhoud en andere voorziene modificaties. De laatste modificaties voor het project AH-64D zelfbescherming zijn voorzien voor 2017.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden, de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten en te kunnen optreden in het gehele geweldsspectrum. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- AH-64D *Block II upgrade*

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Dit project is van planning naar realisatie gegaan.

Relevante Kamerstukken

- Brief voorstudiefase DMP (B-brief) d.d. 01-07-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 89)
- Brief modificeren vijf reservetoestellen d.d. 29-05-2008 (Kamerstuk 27 830 X nr. 54)
- Brief DMP A-fase (A-brief) d.d. 04-01-2008 (Kamerstuk 31 200 X nr 83)
- Brief modernisering Apache-helikopters (A/B/C/D-brief) d.d. 21-11-2003 (Kamerstuk 29 200 X nr. 52)

Financiën

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	100-250							2009-2013	
2014	50-100							2013-2017	
2015	76,1	12,4	25,3	34,4	3,9			2013-2017	

Projectnaam

Chinook uitbreiding en versterking
(vier + twee)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2010

Huidige planning: 2013

Behoeftestelling

Zowel nationaal als internationaal wordt een ernstig tekort aan vooral middelzware transporthelikopters onderkend. In het bijzonder de crisisbeheersingsoperaties van de laatste jaren hebben het grote belang van transporthelikopters laten zien. De Nederlandse Chinookvloot is uitgebreid met vier toestellen. Daarmee wordt een bijdrage geleverd aan de bestrijding van dit tekort. Met dit project zijn tevens twee toestellen vervangen die in 2005 verloren zijn gegaan tijdens operaties in Afghanistan. Het project voorziet daarnaast in de verwerving van beperkte voorzieningen voor het uitvoeren en ondersteunen van speciale operaties.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te vergroten. In de studie Integrale Helikoptercapaciteit is de behoefte kenbaar gemaakt voor de uitbreiding van de Chinookvloot. Uitbreiding en versterking van deze vloot past in het streven om de luchttransportcapaciteit verder te vergroten. Het levert een bijdrage aan het vervullen van de grote nationale en internationale behoefte aan transporthelikopters, onder meer tijdens crisisbeheersingsoperaties. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, adequate logistieke ondersteuning en gevalideerde inlichtingen.

Gerelateerde projecten

- Chinook Vervanging en Modernisering

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De laatste betalingen zullen in 2015 worden gedaan

Relevante Kamerstukken

- Brief Luchttransport en Chinook d.d. 13-10-2011 (Kamerstuk 33 000 X nr. 10)
- Brief Luchttransport en Chinook d.d. 17-09-2010 (Kamerstuk 32 123 X nr. 158)
- Brief operationele inzetbaarheid van de helikoptervloot d.d. 01-04-2010 (Kamerstuk 32 123 X nr. 117)
- Antwoorden op vragen inzake vier projecten op het gebied van luchttransport en Chinook d.d. 06-11-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 25)
- Brief Luchttransport en Chinook d.d. 27-10-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 16)
- Brief Luchttransport en Chinook d.d. 25-11-2008 (Kamerstuk 31 700 X nr. 28H)
- Antwoorden op vragen over de Chinook aanschaf d.d. 13-02-2007 (Kamerstuk 30 800 X nr. 67)
- Brief inzake resultaten verwervingsvoorbereiding (B/C/D-brief) d.d. 02-02-2007 (Kamerstuk 30 800 X nr. 57)
- Brief inzake behoeftestelling (A-brief) d.d. 28-09-2005 (Kamerstuk 30 300 X nr. 5)
- Studie Integrale Helikoptercapaciteit d.d. 21-09-2004 (Kamerstuk 29 800 nr. 3)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	379,6							2008	50-100*
2014	366,2	366,2						2014	50-100*
2015	356,2	351,5	4,7					2015	

* Geschatte levensduur van 30 jaar.

Projectnaam

F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2007-2011**Huidige planning:** 2013-2017**Behoeftestelling**

Bij het optreden in het hogere deel van het geweldsspectrum is het noodzakelijk eerst een luchtoverwicht te bevechten en te behouden. Daarvoor dienen vijandelijke luchtverdedigingssystemen, zowel grondgebonden systemen als vliegtuigen, te worden uitgeschakeld. De potentiële dreiging die uitgaat van de vijandelijke gevechtsvliegtuigen is toegenomen. Om weerstand te kunnen bieden aan deze toestellen zijn onder andere infraroodgeleide (IR) raketten nodig. De huidige raketten zijn echter operationeel verouderd en aan het eind van de technische levensduur. Deze dienen der halve te worden vervangen door verbeterde IR-geleide lucht-lucht raketten. De nieuwe raketten moeten software- en hardwarematig kunnen worden geïntegreerd op zowel de F-16 als op de vervanger van de F-16.

Samenhang met het beleid

Dit project past in het streven om op te kunnen treden in het hogere deel van het geweldsspectrum. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Vervanging F-16

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Eind 2013 is het contract afgesloten. De leveringen zullen tussen eind 2015 en 2017 worden gedaan. Dit project is van planning naar realisatie gegaan.

Relevante Kamerstukken

- Antwoord op vraag over behoeftestelling d.d. 05-10-2006 (Kamerstuk 26 488 nr. 49)
- Brief behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-07-2006 (Kamerstuk 26 488 nr. 44)

Financiën

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	25-50							2007-2011	
2014	25-50							2007-2017	0,3*
2015	31,9	2,3	15,3	14,3				2013-2016	0,3*

* Raming exploitatielasten bedragen 0,3 miljoen euro per jaar.

Projectnaam

F-16 M5 modificatie

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2011**Huidige planning:** 2015**Behoeftestelling**

Om de F-16 gevechtsvliegtuigen tot de vervanging van de F-16 op het vereiste operationele niveau te houden, moeten de toestellen worden gemoderniseerd. De M5 modificatie wordt samen met andere Europese gebruikers en de Verenigde Staten uitgevoerd in het kader van het *Multi National Fighter Program* (MNFP). Het M5 modificatieprogramma omvat wijzigingen bij zowel de hardware als de software van de F-16's. Door het M5 programma krijgt de F-16 een moderner GPS-systeem en wordt het toestel onder meer geschikt voor het gebruik van andere typen precisiegeleide wapens en voor een moderner elektronisch zelfbeschermingssysteem. De M5 ontwikkeling bestaat uit drie aspecten. Ten eerste de M5 software, ten tweede de engineering en modificatie van twee testvliegtuigen (TVI) en ten slotte de ontwikkeling van modificatiepakketten voor de F-16 vloot.

Samenhang met het beleid

Dit project past in het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve (wapen)inzet, hoogwaardige commandovoering, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 *mode 5 IFF* (M6 modificatie)
- F-16 verbetering lucht-grond bewapening fase I
- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Vervanging F-16

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het projectbudget is als gevolg van de maatregelen uit de nota 'In het belang van Nederland' verminderd. Daarnaast is de uitvoering van de werkzaamheden naar voren verschoven. Het project is voltooid. In 2015 volgt nog een restbetaling.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Brief *Helmet Mounted Cueing System* voor de F-16 d.d. 16-06-2005 (Kamerstuk 27 487 nr.8)
- Brief F-16 M5 modificatie (A-brief) d.d. 12-11-2004 (Kamerstuk 27 487 nr. 5)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	62								
2014	37,8								
2015	38,8	36,1	2,7					2015	

Projectnaam

F-16 mode 5 IFF

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2009-2011**Huidige planning:** 2012-2016**Behoeftestelling**

Het onderscheiden van vijandelijke en vriendschappelijke eenheden is bij het operationele optreden essentieel. De huidige methoden die hiervoor worden gebruikt, raken technisch verouderd. In Navo-verband is besloten het huidige IFF systeem (*Identification Friend or Foe mode 4*) te gaan vervangen door *mode 5*. De Navo-partners krijgen hiermee de beschikking over een waterdicht systeem waarmee de identificatie versluierd kan worden uitgevoerd. De overgang naar *mode 5* voor offensieve wapensystemen wordt voorzien in 2012-2015. Voor de Nederlandse F-16's wordt de *mode 5 IFF* capaciteit verworven via deelname aan het multinationale M6 modificatieprogramma voor de F-16.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om te kunnen optreden in het hogere deel van het geweldsspectrum. Voorts is het project van belang voor het optreden samen met bondgenoten. Het verbetert de interoperabiliteit in internationaal verband. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: hoogwaardige en adequate commandovoering, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase II
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (*IFF mode 5/mode S*)
- Vervanging F-16

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Kamerbrief over de M6.5-softwaremodificatie voor de F-16 d.d. 20-05-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 238)
- Brief F-16 *mode 5 IFF* (A-brief) d.d. 03-10-2007 (Kamerstuk 26 488 nr. 62)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	<25							2008-2014	
2014	39,7	52,7	5,4	2,0				2016	3M€*
2015	39,7	26,4	4,0	9,3				2016	

* Bij een verwachte levensduur van 20 jaar.

Projectnaam

F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 1

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: april 2004 tot december 2007

Huidige planning: 2004-2015

Behoeftestelling

Dit project heeft tot doel de bewapening van de F-16 aan te vullen en te verbeteren. Het project richt zich op de verwerving van laser- en GPS-geleide wapens en verbeterde munitie voor het boordkanon. Door de aanschaf van deze systemen worden de precisie, de inzet vanaf middelbare hoogte en de inzet onder slechte weersomstandigheden verbeterd.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten, in het bijzonder de inzet van precisiegeleide wapens. Dit project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet.

Gerelateerde projecten

- F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2
- Vervanging F-16

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over de verbetering van het lucht-grond wapenpakket van de Koninklijke Luchtmacht (A-brief) d.d. 25-02-2003 (Kamerstuk 27 830 nr. 16)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten*
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	78,5							2006	
2014	59,1	52,7	6,4					2015	
2015	59,1	52,7	6,4					2015	

* Geen afzonderlijke raming. Exploitatie is opgenomen in 'Instandhouding jachtvliegtuigen'.

Projectnaam

F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2

Projectfase

In realisatie voor *Small Diameter Bomb 1*

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: na 2006

Huidige planning: 2012-2027

Behoeftestelling

Dit project heeft tot doel de bewapening van de F-16 en de F35 te verbeteren en aan te vullen. Daarbij gaat het vooral om de mogelijkheid tot inzet vanaf middelbare hoogte, over een grotere afstand (*stand-off*), met een grotere precisie en onder alle weersomstandigheden. De behoefte is verdeeld in vijf deelbehoeften die in twee deelfasen worden gerealiseerd. Twee deelbehoeften worden vervuld met de aanschaf van de *Small Diameter Bomb 1* voor de F-16. De overige drie deelbehoeften worden in de periode 2025-2027 gerealiseerd.

Samenhang met het beleid

Het project levert een positieve bijdrage aan het expeditionaire vermogen en verhoogt de inzetbaarheid van de krijgsmacht. Het project komt tegemoet aan de groeiende behoefte aan precisiewapens, in het bijzonder bij crisisbeheersingsoperaties. Door de inzet van precisiewapens kunnen burgerslachtoffers en nevenschade zoveel mogelijk worden voorkomen. Met de *stand-off* wapens kunnen doelen van grotere afstand worden bestreden waardoor het risico voor het ingezette vliegtuig en bemanning wordt verminderd. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 mode 5 IFF
- F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 1
- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Vervanging F-16

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De eerste deelfase wordt dit jaar voltooid. De tweede deelfase gaat pas over enige jaren in realisatie. Dit project zal de eerstkomende jaren niet in het MPO worden opgenomen, totdat het na 2020 weer in de begroting zichtbaar wordt.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Brief verwervingsvoorbereidingsfase fase project F-16 Verbetering lucht-grond bewapening fase 2 (D-brief) d.d. 5 oktober 2010 (Kamerstuk 27 830 nr 84)
- Brief studiefase project F-16 Verbetering lucht-grond bewapening fase 2 (C-brief) d.d. 20-08-2010 (Kamerstuk 27 830 nr 80)
- Brief voorstudiefase project F-16 Verbetering lucht-grond bewapening fase 2 (B-brief) d.d. 13-04-2010 (Kamerstuk 27 830 nr 74)
- Brief Verwervingsvoorbereidingsfase project F-16 Verbetering lucht-grondbewapening fase II, deelbehoeften 1 en 2 d.d. 5-10-2010 (Kamerstuk 27 830 nr. 84)
- Brief studiefase project F-16 Verbetering lucht-grondbewapening fase II, deelbehoeften 1 en 2, d.d. 20-08-2010 (Kamerstuk 27 830 nr. 80)
- Brief voorstudiefase project F-16 Verbetering lucht-grondbewapening, fase 2 (B-brief) d.d. 13-04-2010 (Kamerstuk 27 830 nr. 74)
- Lijst van vragen en antwoorden over project F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2 d.d. 16-01-2008 (Kamerstuk 27 830 nr. 49)
- Brief F-16 verbetering lucht grond bewapening, fase 2 (A-brief) d.d. 07-10-2007 (Kamerstuk 27 830 nr. 47)
- Brief F-16 verbetering lucht-grond wapenpakket van de Koninklijke Luchtmacht (fase I) (A-brief) d.d. 25-02-2003 (Kamerstuk 27 830 nr. 16)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten*
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	100-250							2007-2011	
2014	75,3	18,1	7,2					2012-2027	
2015	75,3	25,3						2012-2027	

* Geen afzonderlijke raming. De exploitatie is opgenomen in 'Instandhouding jachtvliegtuigen'.

Projectnaam

F-16 zelfbescherming (ASE)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2007-2010

Huidige planning: 2009-2017

Behoeftestelling

Met dit project wordt de zelfbescherming van de F-16's verbeterd door een aanpassing van de radarstoorzender. Daarnaast omvat het de verbetering van de presentatie in de cockpit door middel van inbouw van het *Advanced Threat Display* (ATD). De bijbehorende test-, analyse- en verificatiesystemen maken ook deel uit van het project.

Samenhang met het beleid

Het project past bij de vergroting van het expeditionaire vermogen en verhoogt de inzetbaarheid van de krijgsmacht door bij te dragen aan de verbetering van de operationele inzetbaarheid van de F-16. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve inzet en, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 M5 modificatie
- F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De inbouw van het *Advanced Threat Display* verloopt volgens planning en is begin 2016 voltooid. De aanpassing van de radarstoorzender ondervindt vertraging doordat onderhandelingen met de Amerikaanse overheid langer duren dan verwacht. Dit deel van het project zal nu doorlopen tot in 2017.

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling F-16 ASE (A-brief) d.d. 06-04-2006 (Kamerstuk 27 487 nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten*
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	50-100							2005-2010	
2014	81,1	8,4	24,7	48,0				2016	
2015	82,0	32,5	25,5	24,0				2009-2016	

* Geen afzonderlijke raming. De exploitatie is opgenomen in 'Instandhouding jachtvliegtuigen'.

Projectnaam

Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Huidige planning: 2014-2019

Behoeftestelling

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief 2011 wordt de vervanger van de F-16 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de vliegveiligheid en luchtwaardigheid te waarborgen zijn aanpassingen van de software en additionele hardware noodzakelijk. Met de aanpassing van de software worden onder meer verbeterde communicatiemiddelen en het *Automatic Dependant Surveillance-Broadcast systeem* geïntegreerd. Dit systeem is na 2019 verplicht op alle luchtvaartuigen. Het modificatieprogramma wordt uitgevoerd in het *Multi National Fighter Program (MNFP-)* verband.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid en slagkracht van de krijgsmacht te blijven garanderen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 *mode 5 IFF*
- Vervanging F-16
- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Ontwikkelingen in dit project worden gerapporteerd in de halfjaarlijkse voortgangsrapportages van het Groot Project Vervanging F-16. Het project is van planning naar realisatie gegaan.

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling langer doorvliegen d.d. 1-11-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 12)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Antwoorden op vragen van de vaste commissie voor Defensie over de beleidsbrief d.d. 19-05-2011 (Kamerstuk 32 733 nr 2)

Financiën

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	50-100								
2014	25-50	B/C/D						2016-2020	
2015	37,0	2,4	6,7	7,6	7,3	6,5	3,5	2014-2021	

Projectnaam

Chinook F simulator

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Huidige planning: 2020

Behoeftestelling

De Chinook-vliegers van Defensie moeten complexe missies onder wisselende en uitdagende omstandigheden kunnen uitvoeren. Defensie traint haar vliegers op dit moment op een Chinook-simulator in het Verenigd Koninkrijk waar tot midden 2020 op contractbasis gebruik wordt gemaakt van bestaande simulatiecapaciteit. Na afloop van dit contract heeft Defensie nog steeds behoefte aan hoogwaardige simulatortraining voor de Chinook-vliegers. Het project Chinook Vervanging & Modernisering voorziet in de vervanging en modernisering van de huidige Chinook-helikoptervloot. De configuratie van de simulator wordt afgestemd op de configuratie van deze te verwerven helikopters. Er bestaat dus een directe relatie met dit project. Daarnaast onderzoekt Defensie de mogelijkheden om door concentratie van militaire luchtvaartsimulatiecapaciteit haar middelen efficiënter en effectiever in te zetten. Dit zal ook bij het beoordelen van de alternatieven worden meegewogen.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het getraind krijgen en houden van militaire eenheden. Door gebruik te maken van hoogwaardige simulatiecapaciteit wordt de getraindheid vergroot en kunnen de beschikbare vliegereen doelmateriger worden benut.

Gerelateerde projecten

- Chinook Vervanging & Modernisering

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Dit is een nieuw project.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
2014									
2015	25-50		A					2020 e.v.	

Projectnaam

Chinook Vervanging & Modernisering

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt niet voor mandatering in aanmerking

Uitvoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2014-2018**Huidige planning:** 2016-2024**Behoeftestelling**

Dit project betreft de vervanging en modernisering van de Chinookvloot van Defensie. Recentelijk is de helikoptervloot van Defensie uitgebreid met zes CH-47F Chinook-helikopters. Hiermee bestaat de chinookvloot uit zeventien helikopters. Het project "Chinook vervanging & Modernisering" betreft de vervanging van de elf huidige CH-47D toestellen door nieuwe helikopters. De toestellen kunnen naar verwachting tot 2045 worden ingezet als tactische transporthelikoptercapaciteit van Defensie.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past tevens binnen het streven om de beschikbaarheid en inzetbaarheid van ondersteunende systemen te vergroten. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve inzet en adequate logistieke ondersteuning.

Gerelateerde projecten

- Chinook uitbreiding en versterking (vier + twee)
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)
- Vervanging radio's
- Chinook F simulator

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De offerte voor de elf toestellen in een gelijke configuratie als de CH-47F is aanzienlijk hoger uitgevallen dan verwacht. Daarom wordt onderzoek verricht naar alternatieven. De Kamer wordt via een aparte brief hierover geïnformeerd.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr.1)
- Behoeftestelling project Chinook *Midlife Update* d.d. 16-05-2012 (Kamerstuk 27 830, nr. 101)
- Studie Integrale Helikoptercapaciteit d.d. 21-09-2004 (Kamerstuk 29 800 X, nr. 3)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	>250							2014-2018	
2014	>250	B/C/D						2016-2020	
2015	>250		B/C/D					2016-2021	

Projectnaam

Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Uitvoering van-tot**Huidige planning:** 2014-2020**Behoeftestelling**

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief 2011 wordt de vervanger van de F-16 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de technische instandhouding tot aan de uitfasering te waarborgen, wordt geïnvesteerd in groot onderhoud voor een deel van de motoren, de aanschaf van extra reservedelen voor de motoren, kanonslopen, airconditioningsystemen, generatoren, vervanging van de VHF-radio's, meet-/test-apparatuur en vervanging/revisie van gronduitrustingsstukken. Ook zullen extra anti-corrosiemaatregelen aan de romp en de vleugels worden uitgevoerd.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid en slagkracht van de krijgsmacht te blijven garanderen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 mode 5 IFF
- Vervanging F-16
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Ontwikkelingen in dit project worden gerapporteerd in de halfjaarlijkse voortgangsrapportages van het Groot Project Vervanging F-16.

Relevante Kamerstukken

- Brief 'Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding' d.d. 27-06-2014 (Kamerstuk 33 763, nr. 51)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Kamervragen Behoeftestelling project 'Langer doorvliegen F-16 – Instandhouding' d.d. 25-01-2013 (Kamerstuk 32 733 nr. 104)
- Behoeftestelling project 'Langer doorvliegen F-16 – Instandhouding' d.d. 2-11-2012 (Kamerstuk 32 733 nr. 85)
- Beleidsbrief, 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 8-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Antwoorden op vragen van de vaste commissie voor Defensie over de beleidsbrief d.d. 19-05-2011 (Kamerstuk 32 733 nr 2)
- Kamervragen Behoeftestelling project 'Langer doorvliegen F-16 – Instandhouding' d.d. 25-01-2013 (Kamerstuk 32 733 nr. 104)
- Behoeftestelling project 'Langer doorvliegen F-16 – Instandhouding' d.d. 2-11-2012 (Kamerstuk 32 733 nr. 85)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	100-250							2015-2020	
2014	50-100							2014-2020	
2015	50-100*		B/C/D					2014-2020	

* Gemandateerd project waarvan de A-brief al aan de Kamer verzonden is.

Projectnaam

Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Huidige planning: 2015-2017

Behoeftestelling

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief wordt de vervanger van de F-16 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de operationele inzetbaarheid te waarborgen zijn de modernisering en de uitbreiding van het operationele zelfbeschermingspakket noodzakelijk, onder meer vanwege de proliferatie van dreigingssystemen en de operationele veroudering van de F-16. Dit project sluit aan bij het project F-16 Zelfbescherming (ASE).

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid en slagkracht van de krijgsmacht te blijven garanderen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 *mode 5 IFF*
- F-16 zelfbescherming (ASE)
- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-16 verbetering lucht-grond bewapening fase 1 en 2
- Vervanging F-16
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid
- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Ontwikkelingen in dit project worden gerapporteerd in de halfjaarlijkse voortgangsrapportages van het Groot Project Vervanging F-16.

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Langer Doorvliegen F-16 - Operationele zelfverdediging' d.d. 04-05-2012 (Kamerstuk 32 733 nr. 62)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Antwoorden op vragen van de vaste commissie voor Defensie over de beleidsbrief d.d. 19-05-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 2)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	50-100							2015-2017	
2014	50-100	B/C/D						2015-2017	
2015	50-100*	B/C/D						2015-2017	

*Gemandateerd project waarvan de A-brief al naar de Kamer verzonden is.

Projectnaam

Internationale strategische tank- en luchttransportcapaciteit (deelname aan een project van het Europees Defensie Agentschap: *Pooled procurement and operation of a common international fleet*)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt niet voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Huidige planning: 2020-2023

Behoeftestelling

Doel van dit internationale project onder de vlag van het Europees Defensie Agentschap (EDA) is de gezamenlijke verwerving van *Air-to-Air refueling*- en luchttransportcapaciteit (*Multi Role Tanker Transport* vliegtuigen). Het gaat hierbij om een reductie van de tekortkoming van een belangrijke strategische capaciteit in Europa. Negen lidstaten van het EDA (België, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Luxemburg, Nederland, Polen, Portugal en Spanje) en Noorwegen hebben in november 2012 een *Letter of Intent* getekend. Onder leiding van Nederland zijn een *concept of operations* en een gezamenlijk pakket van eisen overeengekomen. Naast het gebruik voor *Air-to-Air refueling* en luchttransport wordt inzet van de vliegtuigen voorzien voor humanitaire noodhulp en (medische) evacuaties. Realisatie van het project sluit aan op de uitfasering van de Nederlandse KDC-10 vliegtuigen.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan de wereldwijde inzetbaarheid van de krijgsmacht. Verder geeft dit project vorm aan internationale samenwerking bij de verwerving en instandhouding van materieel en uitvoering van operaties. Ten slotte is dit project toonaangevend op het terrein van *Pooling and Sharing* in Europees verband. De aanpak komt overeen met de uitgangspunten van de gedragscode *Pooling and Sharing*.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken:

- Stand van zaken internationale militaire samenwerking d.d. 17-02-2014 (Kamerstuk 33 279, nr. 10);
- Lijst van vragen en antwoorden over de rapportage inzetbaarheidsdoelstellingen en operationele knelpunten d.d. 01-11-2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 147)
- Brief van 10 april 2013 betreffende de Geannoteerde agenda van de EU-Raad Buitenlandse Zaken ministers van Defensie d.d. 23-04-2013 (Kamerstuk 21501-28, nr. 97)
- Brief d.d. 08-03-2013 betreffende het Verslag van de Europese informele bijeenkomst van de ministers van Defensie d.d. 13-02-2013 (Kamerstuk 21 501-28, nr. 94)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	>250		A						
2014	>250		A					2020-2023	
2015	>250		A					2020-2023	

Projectnaam

Vervanging F-16

Projectfase

Vervanging F-16 productie: in planning
D-fase SDD en Nederlandse projecten en testtoestellen: in realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: Vanaf 2012 tot tenminste 2025

Huidige planning: 2019–2024

Behoeftestelling

Het project Vervanging F-16 heeft tot doel tijdig te voorzien in de vervanging van de F-16 jachtvliegtuigen van de Nederlandse krijgsmacht. Naast de verwerving van nieuwe jachtvliegtuigen gaat het tevens om de verwerving van bijbehorende simulatoren, initiële reservedelen, infrastructuur, speciale gereedschappen, meet- en testapparatuur, documentatie, initiële opleidingen en transport.

Samenhang met het beleid

Gevechtsvliegtuigen vormen een onmisbare component van een hoogwaardige expeditionaire krijgsmacht die kan worden ingezet in het gehele geweldsspectrum. Daarnaast wil Defensie kunnen deelnemen aan *initial entry* operaties waarbij snel een militair overwicht moet worden bereikt. Het luchtwapen is hiervoor bij uitstek geschikt. Tevens spelen gevechtsvliegtuigen een belangrijke rol bij de nationale veiligheid, bijvoorbeeld als *Quick Reaction Alert*. Met deze verschillende taken sluit het project aan bij de doelstellingen van de nota 'In het belang van Nederland'

over de toekomst van de krijgsmacht. Dit project draagt bovendien bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te verbeteren, de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten en de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te verbeteren. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: gevalideerde informatie, effectieve (wapen) inzet, veiligheid en bescherming. Het sensorenpakket draagt bij aan de versterking van de inlichtingencapaciteit voor onder andere cyberoperaties, bescherming tegen IED's en optreden binnen NEC. Tot slot biedt het project ruimte voor verdergaande Europese samenwerking bij de instandhouding van jachtvliegtuigen (*European Footprint*).

Gerelateerde projecten

- Vervanging F-16: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers
- Vervanging F-16: Verwerving Middellange tot lange afstand raket
- F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 1
- F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Ontwikkelingen in dit project worden gerapporteerd in de halfjaarlijkse voortgangsrapportages van het Groot Project Vervanging F-16.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Aanbieding F-35 Selected Acquisition Report 2013 d.d. 15-05-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 347)
- Informatievoorziening project Vervanging F-16 d.d. 12-05-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 346)
- Reactie op berichten in de media over het naar Nederland halen van een F-35 testtoestel d.d. 30-04-2014 (Kamerstuk 26 488 nr. 345)
- Reactie op het Amerikaanse F-35 rapport van het GAO d.d. 11-04-2014 (Kamerstuk 26 488 nr. 344)
- Ontwikkelingen in het Project Vervanging F-16 d.d. 08-04-2014 (Kamerstuk 26 488 nr. 343)
- Aanbieding F-35 rapport van het *Government Accountability Office* d.d. 26-03-2014 (Kamerstuk 26 488 nr. 342)
- GAO rapport d.d. 26-03-2014 bijlage bij Kamerstuk 26 488 nr. 342
- Nadere info over F-35 opdrachten van de Nederlandse industrie d.d. 04-03-2014 (Kamerstuk 26 488 nr. 341)
- Vragen en antwoorden over Bijzondere Vertegenwoordiger d.d. 04-03-2014 (Kamerstuk 26 488 nr. 340)
- Aanbieding jaarverslag *D-OTE* over F-35 programma d.d. 7-2-2014 (Kamerstuk 26 488 nr. 339)
- Brief MinDef, rapport van de *Director Operational Test and Evaluation* d.d. 24-1-2014 (Kamerstuk 26 488 nr. 338)
- Informatie over Bijzondere Vertegenwoordiger Industriële Inschakeling F-35 d.d. 11-12-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 337)
- Vragen en antwoorden over de processtappen Vervanging F-16 d.d. 25-10-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 336)
- Vragen en antwoorden over de Jaarrapportage d.d. 25-10-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 335)
- Brief MinDef, reactie op motie van Dijk over nucleaire taak vervanger F-16 d.d. 14-1-2014 (Kamerstuk 33 783-5)
- Antwoorden op vragen over problemen JSF d.d. 21-10-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 334)
- Reactie op Rapport *Inspector General* d.d. 18-10-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 333)
- Processtappen Vervanging F-16 d.d. 16-10-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 332)
- Jaarrapportage Vervanging F-16 d.d. 18-10-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 331)
- Gebruik Nederlandse testtoestellen d.d. 16-10-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 330)
- Risicoreservering Vervanging F-16 d.d. 4-10-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 329)
- Jaarrapportage Vervanging F-16 d.d. 3-10-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 328)
- Rapportage Ernst en Young d.d. 25-9-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 327)
- Jaarrapportage Vervanging F-16 d.d. 30-09-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 328)
- Toezegging tijdens AO materieel inzake ESSM Block II d.d. 26-09-2013 (Kamerstuk 27 830 nr. 114)
- Rapportage Ernst & Young d.d. 25-09-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 327)
- Nota over de toekomst van de Krijgsmacht met bijlage nota "In het belang van Nederland" d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763 nr. 11)
- Reactie op artikel Elsevier over vervanging F-16 van 09-09-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 326)
- Brief testtoestellen van 03-07-2013
- Brief over het F-35 Selected Acquisition Report 2012 van 20-06-2013 (Kamerstuk 26 488 nr.324)
- Antwoorden op de vragen over de Vervanging van de F-16 d.d. 18-04-2013 (Kamerstuk. 26 488 nr. 320)
- Nederlandse testtoestellen t.b.v. de operationele testfase d.d. 04-04-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 319)
- Reactie op het Amerikaanse GAO-rapport over het F-35 programma d.d. 27-03-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 316)
- Reactie op uitspraken van generaal Bogdan over fabrikanten F-35 d.d. 15-03-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 315)
- Antwoorden op vragen over het rapport van de Algemene Rekenkamer over het rapport "Uitstapkosten Joint Strike Fighter" d.d. 15-02-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 312)
- Antwoorden op vragen van de Minister van Defensie over het rapport van de Algemene Rekenkamer "Uitstapkosten Joint Strike Fighter" d.d. 15-02-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 311)

- F-35 programma en Nederlandse testtoestellen d.d. 8-02-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 309)
- Kamervragen inzake regeerakkoord en vervanging F-16 d.d. 15-01-2013 (Kamerstuk 32 733 nr. 102)
- Kamerbrief Stand van zaken F-35 testtoestellen d.d. 21-12-2012 (Kamerstuk 26 488 nr. 308)
- Voorbereiding visie op de krijgsmacht en vervanging F-16 d.d. 30-11-2012 (32 733 nr. 96)
- Kamerbrief Regeerakkoord en vervanging van de F-16, d.d. 13-11-2012 (Kamerstuk 32 733 nr. 88)
- Brief Algemene Rekenkamer; Aanvaarding verzoek minister van Defensie onderzoek uitstapkosten JSF, d.d. 28-07-2012 (Kamerstuk 26 488 nr. 301)
- Kamervragen naar aanleiding van Jaarrapportage Vervanging F-16 over 2011, d.d. 24-07-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 300)
- Kamerbrief met reactie op een artikel in De Volkskrant van 30-06-2012 over een «geheime lobby» voor de aanschaf van de F-35 d.d. 12-07-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 299)
- Kamerbrief recente ontwikkelingen in Noorwegen ten aanzien van de F-35, d.d. 27-06-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 295)
- Kamervragen aan Defensie naar aanleiding van Monitoring verwerving Joint Strike Fighter, d.d. 21-06-2012 (Kamerstuk 31 300, nr. 32)
- Kamerbrief Algemene Rekenkamer over ontwikkelingen Vervanging F-16 en oordeel over informatievoorziening in Jaarrapportage over 2011, d.d. 12-06-2012 (Kamerstuk 31 300, nr. 31)
- Kamerbrief jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2011, d.d. 6-06-2012 (Kamerstuk 26 488 nr. 294)
- Kamervragen naar aanleiding van Kamerbrief 26 488, nr. 291, in zake Canadees rapport over de F-35, d.d. 29-05-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 293)
- Kamervragen naar aanleiding van Kamerbrief 26 488, nr. 289, in zake Amerikaanse informatie over F-35 programma, d.d. 16-05-2012 (Kamerstuk 31 300 nr. 292)
- Kamerbrief inzake Canadees rapport over de F-35, d.d. 05-04-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 291)
- Monitoring verwerving Joint Strike Fighter, d.d. 03-04-2012 (Kamerstuk 31 300 nr. 27) (Kamerstuk 31 300 nr. 28)
- Kamervragen over de economische aspecten van het project Vervanging F-16, d.d. 03-04-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 290)
- Kamerbrief met Amerikaanse informatie over F-35 programma, d.d. 30-03-2012, (Kamerstuk 26 488, nr. 289)
- Kamervragen inzake het naar beneden bijstellen van de prestatie-eisen van de F-35 Joint Strike Fighter, d.d. 29-03-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 2020)
- Kamervragen naar aanleiding van de perspublicatie 'DutchAero grijpt naast mammoetorder JSF', d.d. 13-03-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1824)
- Verslag Algemeen Overleg Vervanging F-16, 08-02-2012, d.d. 05-03-2012 (Kamerstuk 26 488 nr. 282)
- Kamervragen inzake vliegburen F-16, d.d. 08-02-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1464)
- Kamervragen inzake uitstapmogelijkheden JSF-programma, d.d. 08-02-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1463)
- Kamervragen inzake uitspreken Admiraal Venlet inzake de JSF, d.d. 07-02-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1445)
- Kamervragen inzake nieuwe problemen met de JSF, d.d. 07-02-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1444)
- Kamerbrief actuele aspecten project Vervanging F-16 en bezoek Minister aan de Verenigde Staten, d.d. 02-02-2012 (Kamerstuk 26 488 nr. 281)
- Kamervragen inzake stopzetten ontwikkeling F-136 motor, d.d. 24-01-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1262)
- Kamerbrief inhoudelijke reactie SAR-10 rapport, d.d. 20-01-2012 (Kamerstuk 26 488 nr. 280)

- Kamerbrief verzoek VCD alsmede informatiebehoefte Kamer, d.d. 22-12-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 279)
- Brief Vast Kamercommissie voor Defensie inzake Informatievoorziening Vervanging F-16, d.d. 12-12-2011 (Stuknr. 2011Z22374/2011D61097)
- Kamervragen inzake risico's van JSF-testtoestellen, d.d. 25-11-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 773)
- Kamerbrief naar aanleiding van toezeggingen tijdens WGO materieel 7 november 2011, d.d. 22-11-2011 (Kamerstuk 27830, nr. 97)
- Kamervragen over massa-ontslag bij BAE systems naar aanleiding van vertraging en kostenoverschrijdingen JSF-project, d.d. 02-11-2011 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 527)
- Kamervragen inzake de brief project vervanging F-16 van 01-07-2011, d.d. 10-11-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 278)
- Kamervragen inzake de brief verlengen optietermijn tweede testtoestel, d.d. 13-04-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 276)
- Reactie op verzoek van de Vaste Commissie voor Defensie op het SAR 2010-rapport over het F-35 programma, d.d. 01-06-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 272)
- Informatie over het kopie van het getekende contract voor de aankoop van het tweede F-35 testtoestel, d.d. 25-05-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 270)
- Monitoring Verwerving Joint Strike Fighter, d.d. 24-05-2011 (Kamerstuk 31 300 nr. 24)
- Reactie op GAO rapport van april 2011 over het F-35 programma, d.d. 12-05-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 269)
- Stand van uitstapkosten testfase en F136 motor, d.d. 27-04-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 268)
- Kamerbrief reactie op verzoek commissie Defensie over de optietermijn voor de aanschaf van het tweede F-35 testtoestel, d.d. 24-03-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 259)
- Kamerbrief prijs tweede F-35 testtoestel d.d. 22-02-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 257)
- Kamerbrief inzake geactualiseerde kostenraming project Vervanging F-16, d.d. 14-01-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 253)
- Kamerbrief reactie op verzoek commissie om een actualisering van het project Vervanging F-16, d.d. 07-01-2011 (Kamerstuk 26 488 nr. 252)
- Validatie F-35 geluidsbelasting van het project Vervanging F-16, d.d. 24-12-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 251)
- Kamerbrief inzake toezegging budgetten van het project Vervanging F-16, d.d. 14-12-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 250)
- Kamerbrief inzake geactualiseerde kostenraming project Vervanging F-16, d.d. 2-12-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 249)
- Kamerbrief herhaald commissieverzoek certificering F-35 programma door het Amerikaanse ministerie van Defensie d.d. 05-10-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 248)
- Kamerbrief commissieverzoek inzake termijn resultaten validatie F-35 geluidscontouren d.d. 23-09-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 247)
- Kamerbrief commissieverzoek inzake certificering F-35 programma door het Amerikaanse ministerie van Defensie d.d. 23-09-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 246)
- Kamerbrief inzake vertaling Noors rapport en validatie rapport F-35 geluidsbelasting d.d. 09-07-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 245)
- Kamerbrief certificering F-35 programma door het Amerikaanse ministerie van Defensie d.d. 09-07-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 244)
- Kamerbrief commissieverzoek inzake contacten met de VS over het JSF project d.d. 30-06-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 243)
- Kamervragen over de kabinetsreactie op de moties Vervanging F-16 d.d. 18-06-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 242)
- Verslag van een algemeen overleg, gehouden op 20 mei 2010, inzake de stand van zaken JSF d.d. 15-06-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 241)
- Kabinetsreactie op moties Vervanging F-16 d.d. 28-05-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 240)
- Reactie op moties Vervanging F-16 d.d. 27-05-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 239)
- Lijst van vragen en antwoorden over het rapport Monitoring verwerving JSF, stand van zaken augustus 2009 van de Algemene Rekenkamer d.d. 20-05-2010 en 21-04-2010 (Kamerstuk 31 300, nr. 19) (Kamerstuk 31 300, nr. 18)

- Kamerbrief inzake stand van zaken projecten NH-90 en Vervanging F-16 d.d. 17-05-2010 (Kamerstuk nr. 25 928 nr. 43)
- Kamervragen over het rapport 'Monitoring verwerving *Joint Strike Fighter*; Stand van zaken augustus 2009' van de Algemene Rekenkamer d.d. 12-05-2010 (Kamerstuk nr. 31 300 nr. 19)
- Kamerbrief inzake reactie op GAO-rapport *Joint Strike Fighter* maart 2010 d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 234)
- Kamerbrief JSF *Program Office* over geluidsinformatie JSF d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 233)
- Antwoorden vragen Peters over beëindiging van NL deelname aan de JSF-testfase en de aanschaf van het tweede JSF-testtoestel d.d. 14-04-2010 (Kamervragen (Aanhangsel) 2009-2010, 1997)
- Kamerbrief jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2009 d.d. 13-04-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 232)
- Informatievoorziening lopende JSF-zaken d.d. 09-04-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 230)
- Reactie op verzoek met betrekking tot een Noors rapport over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 30-03-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 225)
- Lijst van vragen en antwoorden over het JSF afdrachtpercentage d.d. 29-03-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 224)
- Informatie over de afronding van de JSF Business Case d.d. 26-03-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 223)
- Kamervragen over beëindiging van Nederlandse deelname aan de JSF-testfase en de aanschaf van het tweede JSF-testtoestel d.d. 23-03-2010 (Kamerstuk nr. 1997)
- Kamerbrief aanvullende informatie herstructurering F-35 programma d.d. 23-03-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 222)
- Reactie op de brief van G. Veldman en G. Verf over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 11-03-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 221)
- Kamerbrief over het ontslag van de Amerikaanse chef JSF-programma d.d. 11-03-2010 (Kamerstuk nr. 1881)
- Kamerbrief uitstel reactie op een Noors rapport over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 04-03-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 220)
- Kamerbrief aanvullende informatie werkbezoek Israël met betrekking tot JSF d.d. 22-02-2010 (Kamerstuk nr. 32 123 X nr. 101)
- Kamervragen over de informatie over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 22-02-2010 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 219)
- Kamervragen over de Amerikaanse besluitvorming over de tweede motor voor de F-35 d.d. 19-02-2010 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 218)
- Kamerbrief over de herstructurering van het F-35-programma d.d. 16-02-2010 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 217)
- Kamerbrief met reactie op de presentatie '*Joint Programs TOC Affordability, Cost Department, Naval Air Systems Command*' d.d. 15-02-2010 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 216)
- Kamervragen inzake het aantal vliegreun per F-16 d.d. 03-02-2010 (Kamerstuk nr. 1479)
- Reactie op NRC-artikel: "VK halveert bestelling JSF's" d.d. 01-02-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 215)
- Vervolgstappen project Vervanging F-16 d.d. 28-01-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 213)
- Antwoorden vragen Van Velzen over aantal Britse F-35 toestellen d.d. 27-01-2010 (Kamervragen (Aanhangsel) 2009-2010, 801)
- Reactie op commissieverzoek herijking informatiebehoefte project Vervanging F-16 d.d. 22-01-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 212)
- Antwoorden vragen Van Velzen over de nieuwe fabriek van Stork Fokker *Aerospace Group* d.d. 12-01-2010 (Kamervragen (Aanhangsel) 2009-2010, 1078)
- Antwoorden vragen Eijssink over vertraging in de testfase van het JSF-project d.d. 12-01-2010 (Kamervragen (Aanhangsel) 2009-2010-1093)
- Kamerbrief met informatie over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 07-01-2010 (Kamerstuk 26 488 nr. 211)
- Kamerbrief Amerikaanse besluitvorming over de tweede motor voor de F-35 d.d. 24-12-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 210)
- Reactie op Kamervragen over vertragingen in de testfase van het JSF-project d.d. 22-12-2009 (Kamerstuk nr. 1093)

- Kamerbrief informatie over deadline ondertekening contract voor de aanschaf van het tweede JSF-testtoestel d.d. 15-12-2009 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 209)
- Kamerbrief over JSF Afdrachtpercentage d.d. 02-12-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 208)
- Afronding arbitragezaak business case d.d. 27-11-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 207)
- Kamervragen over aantallen Britse F-35 toestellen d.d. 26-11-2009 (Kamerstuk nr. 800)
- Verzoek om afschrift van beantwoording van schriftelijke vragen COVM vliegbasis Leeuwarden over verwachte geluidsbelasting van de F-35 d.d. 20-11-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 206)
- Kamerbrief reactie staatssecretaris op commissieverzoek bestellingen JSF d.d. 20-11-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 205)
- Kamerbrief correctie project Vervanging F-16 in Defensiebegroting d.d. 19-11-2009 (Kamerstuk 32 123 X nr. 42)
- Kamervragen *Consortium Buy* JSF d.d. 03-11-2009 (Kamerstuk nr. 591) (Kamerstuk nr. 592)
- Kamervragen budget Vervanging F-16 d.d. 28-10-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 202)
- Kamervragen inzake geluidscontouren F-35 d.d. 19-10-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 200)
- Reactie op rapport *Congressional Budget Office* en rapport *Center for Strategic and Budgetary Assessments* d.d. 26-10-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 201)
- Antwoord vragen VCD inzake geluidcontouren F-35 d.d. 19-10-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 200)
- Aankondiging vervolgstappen project vervanging F-16 d.d. 29-09-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 199)
- Kamervragen over budgettekorten voor vervanging F-16 d.d. 16-09-2009 (Kamerstuk nr. 38)
- Kamervragen over het advies aan het Amerikaanse ministerie van Defensie om minder JSF toestellen aan te schaffen d.d. 14-09-2009 (Kamerstuk nr. 3843)
- Kamervragen inzake budget Vervanging F-16 d.d. 07-09-2009 (Kamerstuk nr. 26 488 nr. 196)
- Kamervragen over vertraging in de ontwikkeling van de JSF d.d. 28-08-2009 (Kamerstuk nr. 3623)
- Kamervragen over de conclusie van geluidsmetingen door het NLR over de JSF d.d. 21-08-2009 (Kamerstuk nr. ah-tk-20082009-3558)
- Geluidsoptnames JSF - F-15 - F-16 d.d. 10-07-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 193)
- Kamervragen over alternatieve motor voor de JSF d.d. 10-07-2009 (Kamerstuk nr. ah-tk-20082009-3259)
- Geluidscontouren F-35 d.d. 10-07-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 192)
- Kamervragen aangepast koopcontract toestel JSF 20-05-2009 (Kamerstuk nr. ah-tk-20082009-2746)
- Kamervragen over geluidsoverlast d.d. 13-05-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 182)
- Verwijzing prijsinformatie JSF met bijlage d.d. 21-04-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 174)
- Assurance rapport over de jaarrapportage 2008 d.d. 21-04-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 173)
- Prijs eerste F-35 testtoestel d.d. 17-04-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 170)
- Stand van zaken motie Van Velzen - voorlichting Raad van State met bijlage d.d. 16-04-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 172)
- Geluidscontouren F-35 d.d. 16-04-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 170)
- Aanbiedingsbrief addendum jaarrapportage 2008 met bijlage d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 167)
- Kamervragen over vervanging F-16 d.d. 31-03-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 156)
- Antwoorden aanvullende Kamervragen vervanging F-16 d.d. 31-03-2009 (Kamerstuk 31 300 nr. 11)
- Vragen endlife update d.d. 31-03-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 161)
- Verzoeken project Vervanging F-16 met bijlagen d.d. 31-03-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 160)
- Jaarrapportage 2008 en assurance rapport d.d. 27-03-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 159)
- Kamervragen rapport monitoring verwerving Joint Strike Fighter d.d. 16-03-2009 (Kamerstuk 31 300 nr. 9)
- NLR rapport en bijlagen geluid kandidaattoestellen d.d. 16-03-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 153)
- Request for proposal vervanging F-16 d.d. 04-03-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 147)
- Verzoeken commissies d.d. 18-02-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 143)

- Beantwoording vragen besluit twee F-35 toestellen d.d. 18-02-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 142)
- Kamervragen levensduur F-16 d.d. 16-02-2009 (Kamerstuk nr. 1603)
- Antwoorden op Kamervragen over kandidatenvergelijking d.d. 10-02-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 138)
- Kamervragen endlife update F-16's d.d. 10-02-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 139)
- Geluidsgegevens kandidaattoestellen vervanging F-16 met bijlagen d.d. 22-01-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 137)
- Besluit aanschaf twee F-35 toestellen d.d. 16-01-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 134)
- Endlife update F-16 d.d. 18-12-2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 132)
- Antwoorden Kamervragen d.d. 17-11-2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 121)
- Brief inzake aanbieding D-brief van het project Vervanging F-16, productie d.d. 26-09-2008 (Kamerstuk 31 700 X nr. 8)
- Algemene Rekenkamer en kandidatenevaluatie project Vervanging F-16 d.d. 18-09-2008 en 17-10-2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 103) (Kamerstuk 26 488 nr. 110)
- Herberekening JSF Business Case d.d. 08-07-2008, 17-09-2008, 17-10-2008, 04-12-2008 en 12-12-2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 97) (Kamerstuk 26 488 nr. 102) (Kamerstuk 26 488 nr. 109) (Kamerstuk 26 488 nr. 126) (Kamerstuk 26 488 nr. 127)
- Brieven kandidatenvergelijking vervanging F-16 d.d. 27-06-08, 02-07-2008, 17-07-08, 02-09-2008, 26-09-2008, 26-09-2008, 07-10-2008, 11-11-2008, 11-11-2008, 17-12-2008 en 18-12-2008 (2x) (Kamerstuk 26 488 nr. 89) (Kamerstuk 26 488 nr. 96) (Kamerstuk 26 488 nr. 99) (Kamerstuk 26 488 nr. 101) (Kamerstuk 26 488 nr. 104) (Kamerstuk 26 488 nr. 105) (Kamerstuk 26 488 nr. 108) (Kamerstuk 26 488 nr. 119) (Kamerstuk 26 488 nr. 120) (Kamerstuk 26 488 nr. 129) (Kamerstuk 26 488 nr. 130) (Kamerstuk 26 488 nr. 131)
- Lijst van vragen en antwoorden over de Jaarrapportage 2007 d.d. 07-07-2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 75)
- Lijst van vragen en antwoorden over de IOT&E van de JSF d.d. 07-07-2008, 04-11-2008 en 27-11-2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 69) (Kamerstuk 26 488 nr. 118) (Kamerstuk 26 488 nr. 125)
- Brief over deelneming aan de Initiële Operationele Test en Evaluatie van de JSF d.d. 29-02-2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 65)
- Brieven deelname PSFD MoU d.d. 29-09-2006 en 17-10-2006 (Kamerstuk 26 488 nr. 47) (Kamerstuk 26 488 nr. 54H)
- Brieven deelname SDD-fase JSF d.d. 11-02-2002 en 08-04-2002 en 09-04-2002 (Kamerstuk 26 488 nr. 8) (Kamerstuk 26 488 nr. 13) (Kamerstuk 26 488 nr. 14)
- Basisdocument Vervanging F-16 d.d. 15-03-2000 (Kamerstuk 26 488 nr. 3)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten*
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	>250							2007-2025	
2014	>250	D						2007-2023	>250
2015	>250		D					2007-2028	

* Over de raming van de exploitatiekosten wordt de Kamer periodiek met de jaarrapportage van het project Vervanging F-16 geïnformeerd.

Projectnaam

Vervanging *Medium Power Radars* in Wier en Nieuw Milligen

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2013-2016

Huidige planning: 2017-2018

Behoeftestelling

De behoefte omvat de vervanging van een tweetal langeafstandsradars in Wier en Nieuw Milligen. Deze radars zijn onderdeel van het systeem van waarneming, bewaking en verdediging van het Nederlandse luchtruim, zowel in nationaal als in Navo-verband. De bestaande radars zijn dusdanig verouderd dat de instandhouding problematisch is. Uit het oogpunt van luchtruimbeveiliging dient deze capaciteit gegarandeerd te zijn. De nieuwe radars dienen voorbereid te zijn op strategische mobiliteit en te beschikken over *Ballistic Missile Defense* functionaliteit. Daarnaast zal worden onderzocht op welke wijze rekening kan worden gehouden met de vermindering van radarverstoring, om meer ruimte te bieden aan hoogbouw en duurzame energie-initiatieven.

Samenhang met het beleid

Het project zorgt voor instandhouding van het luchtbeeld dat noodzakelijk is voor de beveiliging van het nationale luchtruim in het kader van de eerste en derde hoofdtak van Defensie.

Gerelateerde projecten

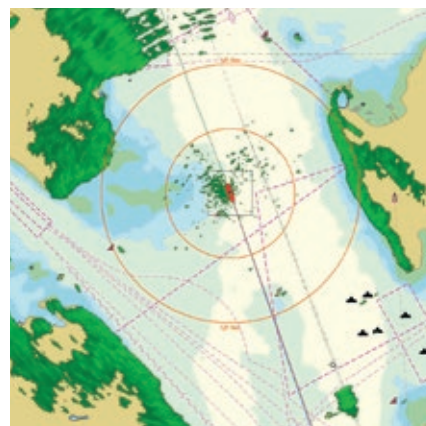
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (*IFF mode 5/mode S*)
- *Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)*

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van aanpassingen aan de eisen (*Ballistic Missile Defence* capaciteit en verlaagde gevoeligheid voor radarverstoring door windmolens) en de daaruit voortvloeiende herijking, was onderzoek nodig naar de mogelijkheden voor realisatie van de behoefte. Uit dit onderzoek is gebleken dat het projectbudget opgehoogd dient te worden. Over de voortgang en mogelijkheden tot realisatie van het project wordt de Kamer volgens planning dit jaar nog geïnformeerd.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2009 (Kamerstuk 31 700 X nr. 125)
- Behoeftestelling Vervanging 2 Medium Power Radars d.d. 24-02-2009 (Kamerstuk 27 830 nr. 62)
- Defensie als structurele veiligheidspartner d.d. 24-05-2006 (Kamerstuk 30 300 X nr. 106)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	25-50								
2014	25-50	D						2012-2017	
2015	50-100	B/C	D					2017-2018	

Projectnaam

AH-64D Midlife Update (MLU)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Uitvoering van-tot

Huidige planning: vanaf 2022

Behoeftestelling

De *Midlife Update* betreft technische aanpassingen voor de verbetering van de interoperabiliteit met andere luchtsystemen van zowel Nederland als Navo-partners en ter verlenging van de levensduur. Het betreft in het bijzonder aanpassingen voor een verbetering van de motoren, de transmissie en de rotorbladen. Daarnaast wordt verbetering doorgevoerd op het gebied van *Network Enabled Capabilities* (NEC) en datalinks, een verregaande integratie met *Unmanned Aerial Systems* (UAS) en de invoering van een *Open System Architecture* in de boordcomputers. Ten slotte zullen ook de sensoren en laser een upgrade krijgen. Door het project wordt de levensduur van de Apache naar verwachting verlengd tot minimaal 2040. Daarnaast is door de *Midlife Update* minder vaak onderhoud aan de toestellen nodig, met als gevolg een vermindering van de exploitatiekosten.

Samenhang met het beleid

De Apache-toestellen ondergaan in overeenstemming met het defensiebeleid halverwege de verwachte levensduur een *Midlife Update*, teneinde de operationele inzetbaarheid en de effectiviteit van het toestel op peil te houden. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectiviteit, ontplooibaarheid, mobiliteit, veiligheid, bescherming.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr.1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
2014	>250	A						2021 e.v.	
2015	>250		A					2022 e.v.	

Projectnaam

Vervanging F-16: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers.

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Instream van - tot

Huidige planning: 2015 - 2022

Behoeftestelling

De boordkanonmunitie, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers die worden gebruikt voor de F-16 zijn niet geschikt voor de F-35. Het boordkanon van de F-35 heeft een ander kaliber dan dat van de F-16. Dit geldt ook voor de huidige zelfbeschermingsmiddelen van de F-16. Tenslotte is de huidige wapenlader niet geschikt voor het laden van wapens in de interne wapenruimte van de F-35. De operationele testfase van de F-35 begint in 2015. Met het oog op deze testfase is een klein deel van de munitie, zelfbeschermingsmiddelen en twee wapenladers nodig. Het overige deel van de behoefte wordt daarna in 2019 verworven.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te kunnen blijven garanderen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Vervanging F-16
- Vervanging F-16: Verwerving Middellange tot lange afstand raket

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Kamervragen naar aanleiding van jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2011 d.d. 24-07-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 300).
- Kamerbrief jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2011, d.d. 06-06-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 294).

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
2014	50-100	A						2015-2022	
2015	50-100		A					2015-2022	

Projectnaam

Vervanging F-16: Verwerving Middellange tot lange afstand raket

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt niet voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Huidige planning: 2019 - 2023

Behoeftestelling

Het project betreft de behoefte aan een lucht-lucht langeafstandsraket voor de vervanger van de F-16. Voor het jachtvliegtuig is een middellange tot lange afstand raket een onmisbare capaciteit voor het scheppen en behouden van het luchtoverwicht en zelfverdediging. Daarmee is het een randvoorwaarde voor het succesvol uitvoeren van de operationele taken. De huidige langeafstandsraket voor de F-16 (AMRAAM) wordt softwarematig niet geïntegreerd in de F-35 en is bovendien te groot voor het wapenruim van dit toestel. Hierdoor bestaat behoefte aan een nieuwe middellange tot lange afstand raket die aansluit bij de operationele capaciteit van de F-35.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te kunnen blijven garanderen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Vervanging F-16
- F-16 Infrarode geleide lucht-lucht raket
- F-16 Verbetering lucht-grond bewapening, fase 1
- F-16 Verbetering lucht-grond bewapening, fase 2
- Vervanging F-16: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763 nr. 1)
- Kamervragen naar aanleiding van jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2011 d.d. 24-07-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 300).
- Kamerbrief jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2011, d.d. 06-06-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 294).

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
2014	100-250							2019-2023	
2015	100-250			A				2019-2023	

Projecten Defensiebreed

Projectnaam

Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)
Blok 3

Projectfase

- C-IED Blok 1: Gerealiseerd
- C-IED Blok 2: In realisatie
- C-IED Blok 3: In realisatie

Wel/niet gemandateerd

(Deels) gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2008-2017

Huidige planning: 2008-2022

Behoeftestelling

Het C-IED programma berust op een plan van aanpak van de *Joint Task Force C-IED* uit 2008. Het betreft een gefaseerd investeringsprogramma voor C-IED materieel dat in drie blokken is geïmplementeerd in de krijgsmacht met de volgende onderlinge samenhang:

- Blok 1 heeft betrekking op de destijds urgente C-IED behoeften van de *Task Force Uruzgan*. Blok 1 is via *Fast Track Procurement* verworven. Blok 1 is voltooid.
- Blok 2 behelst de initiële borging van de maatregelen op het gebied van *Military Search, Improvised Explosive Device Disposal* en *Weapon Intelligence Teams*, het testen en valideren van diverse maatregelen voor de *Task Force Uruzgan* (TFU), en de uitvoering van urgente onderzoeksprogramma's in relatie tot de missie. Met blok 2 begint de reorganisatie en de inbedding van permanente voltijd C-IED functionarissen in de organisatie. Eind 2011 is de behoefte van blok 2 herijkt als gevolg van de beleidsbrief. De krijgsmachtbrede behoefte aan searchmiddelen is aangepast als gevolg van de extensiveringen uit de beleidsbrief en door het toepassen van *pooling*. In 2013 is een bedrag overgeheveld naar het project DVOW voor de vervanging van interim voertuigen van de *Advanced Search* pelotons.
- Blok 3 betreft aan de structurele inbedding van C-IED en bestaat uit personele, materiële en organisatorische maatregelen.

Samenhang met het beleid

Het C-IED programma draagt bij aan het streven naar het verhogen van de veiligheid en bescherming van operationele eenheden. Het programma draagt bij aan verschillende essentiële operationele capaciteiten: gevalideerde inlichtingen, effectieve inzet, mobiliteit en veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over het project bescherming tegen geïmproviseerde explosieven (CIED blok 3) d.d. 20-12-2012 (Kamerstuk 32 164 nr. 3)
- DMP A-brief inzake bescherming tegen geïmproviseerde explosieven (CIED blok 3 'Structurele inbedding' d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 32 164 nr. 2)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- C-IED structurele behoefte d.d. 06-10-2009 (Kamerstuk 32 164 nr. 1)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
C-IED blok 1 & 2									
Oorspronkelijk	36,7							2013	
2014	29,6		1,0					2014	
2015	29,6	27,4	2,2					2015	
C-IED blok 3 (structurele inbedding)									
2014	50-100							2022	
2015	53,6	6,6	13,7	11,1	5,1	6,6	8,1	2022	

Projectnaam

Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2007

Huidige planning: 2017

Behoeftestelling

Doel van het project MILSATCOM is het voorzien in de behoefte van de krijgsmacht aan satellietcapaciteit voor militair gebruik. Het project betreft de gegarandeerde beschikbaarheid van satellietcapaciteit (het ruimtesegment) in verschillende frequentiebanden (AEHF, *militaire Super High Frequency* (SHF) en commerciële SHF), het realiseren van grondstations in Nederland en Curaçao (het statische grondsegment) en het verwerven van land- en scheepsterminals (het mobiele grondsegment). Het deelproject MILSATCOM voorziet in de resterende AEHF-satellietcommunicatie-capaciteit met de bijbehorende AEHF-terminals.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de informatiepositie van ingezette eenheden te verbeteren. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: hoogwaardige en wereldwijde commandovoering.

Gerelateerde projecten

- PATRIOT vervanging COMPATRIOT
- Vernieuwing TITAAN
- MILSATCAP

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De derde van totaal vier AEHF satellieten is gelanceerd. De *Advanced Extremely High Frequency* (AEHF) satellietcommunicatiecapaciteit is in 2013 beschikbaar gekomen voor Nederland. De landterminals zijn geleverd en twee van de in totaal vier scheepsterminals zijn geïnstalleerd en in bedrijf gesteld. Na een uitgebreide testperiode zal het AEHF-systeem eind 2014 geleidelijk worden ingevoerd bij de operationele commando's.

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief verwervingsvoorbereiding lange termijn, scheepsterminals AEHF, ruimtecapaciteit SHF en MOU *Operations & Support* (D2-brief) d.d. 22-05-2006 (Kamerstuk 25 886 nr. 8)

- Brief verwervingsvoorbereiding lange termijn, landterminals AEHF (D2-brief) d.d. 18-01-2005 (Kamerstuk 25 886 nr. 7)
- Brief inzake afsluiten MOU voor AEHF deelname d.d. 09-07-2002 (Kamerstuk 25 886 nr. 6)
- Brief verwervingsvoorbereiding korte termijn (D1-brief) d.d. 28-02-2002 (Kamerstuk 25 886 nr. 5) & antwoorden schriftelijke vragen d.d. 23-04-2002
- Brief studiefase lange termijn (C2-brief) d.d. 09-03-2001 (Kamerstuk 25 886 nr. 4) & antwoorden schriftelijke vragen
- Brief studiefase korte termijn (C1-brief) d.d. 03-11-1999 (Kamerstuk 25 886 nr. 3)
- Brief over voorstudie (B-brief) d.d. 19-02-1998 (Kamerstuk 25 886 nr. 1)
- Brief over behoeftestelling (A-brief) d.d. 30-10-1995 (Kamerstuk 24 400 nr. 21)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	181,5							2002	
2014	132,1	121	9,0	1,8	0,3			2017	< 250*
2015	132,1	121	9,0	1,8	0,3			2017	

* Geschatte levensduur van 10 jaar.

Projectnaam

Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2011-2018**Huidige planning:** 2011-2018**Behoeftestelling**

Commandovoering in moderne operaties vereist voldoende bandbreedte. De behoefte aan bandbreedte neemt toe, onder andere door steeds betere waarnemingsmiddelen. Daarom heeft Nederland zich aangesloten bij een internationaal initiatief dat gegarandeerde satellietbandbreedte biedt en dat bovendien op termijn goedkoper is dan commerciële inhuur. Dit initiatief, *Wideband Global Satcom* (WGS), zal groeien tot negen satellieten in 2018 met een mondiale dekking. De partners in WGS zijn Canada, Denemarken, Luxemburg, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten. Het doel is (gegarandeerde) toegang tot WGS in ruil voor een bijdrage in de kosten van de negende satelliet. Het partnerschap zal duren van 2012 tot en met 2031.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de informatiepositie van ingezette eenheden te verbeteren. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: hoogwaardige en wereldwijde commandovoering, toegang tot gevalideerde inlichtingen en effectieve inzetbaarheid.

Gerelateerde projecten

- Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM LT)
- Vernieuwing TITAAN
- MALE UAV

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Zes van de negen satellieten zijn operationeel en mondiale dekking is gerealiseerd.

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over het project MILSATCAP d.d. 25-10-2011 (Kamerstuk 27 830 nr. 95)
- Behoeftestelling project Militaire Satelliet Capaciteit d.d. 10-10-2011 (Kamerstuk 27 830 nr. 92)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	25-50								
2014	31,4	16,1	5,1	5,3	1,4	3,5		2018	
2015	31,4	16,1	7,5	5,3	1,4	1,1		2018	

Projectnaam

Modernisering navigatiesystemen

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2013

Huidige planning: 2020

Behoeftestelling

Dit project vervult een krijgsmachtbrede behoefte aan modernisering en uitbreiding van navigatiemiddelen en daarmee samenhangende maritieme identificatiemiddelen. Het project bestaat uit drie deelprojecten:

- Vervanging van de militaire component van het *Global Positioning System* (GPS) in gebruik bij de gehele krijgsmacht en gelijktijdige verwerving van antennesystemen die opzettelijke ontzegging van het GPS-signaal door derden tegengaat.
- Verwerving van de op zee te gebruiken Automatische Identificatie Systemen (AIS);
- Verwerving van elektronische zeekaartsystemen.

De laatste twee genoemde systemen worden nu ook uitgerust met een militaire component. Het gaat om een *upgrade* van navigatiemiddelen om plaatsbepaling en *situational awareness* te verbeteren en de positie, navigatie en tijd robuuster te maken tegen al of niet opzettelijk veroorzaakte externe verstoringen.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten en om de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te kunnen verbeteren. Door een verbetering in de operationele samenwerking met Navo-partners en in Navo-verband vergroot het project het expeditionair vermogen van de krijgsmacht. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve inzet en veiligheid en zelfbescherming. Verder draagt het ook bij aan hoogwaardige commandovoering door commandanten op alle niveaus te voorzien van identieke, zo mogelijk *real time* informatie.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Patrouilleschepen
- NH-90
- Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De modificaties en producten worden zoveel mogelijk geïmplementeerd tijdens gepland onderhoud. Als gevolg hiervan zal dit project doorgaan tot en met de laatste fase van het programma Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten. Dit programma eindigt in 2020.

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op schriftelijke vragen over het project Modernisering navigatiesystemen d.d. 12-10-2006 (Kamerstuk 27 830 nr. 41)
- Brief over behoeftestelling modernisering en uitbreiding van navigatiemiddelen (A-brief) d.d. 17-08-2006 (Kamerstuk 27 830 nr. 40)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	53,2								
2014	39,0	26	2,4	2,3	6,4	1,9		2018	
2015*	39,0	20,9	3,4	2,5	6,0	2,2	4,0	2019	

* Geschatte levensduur is 10 tot 20 jaar.

Projectnaam

NH-90

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning:

Volgens het productiecontract dat juni 2000 is gesloten worden twintig *NATO Frigate Helicopters* (NFH) geleverd in de periode 2007 t/m 2012. Deze planning staat sinds 2005 onder druk. In maart 2007 heeft *NHIndustries* laten weten de planning te moeten wijzigen naar de periode 2009-2013. Begin 2008 is duidelijk geworden dat *NHIndustries* ook deze planning niet haalt. Vervolgens heeft *NHIndustries* een tijdelijke configuratie voorgesteld, de *Meaningful Operational Capable* (MOC)-configuratie.

Huidige planning:

De afname van de laatste zeven helikopters is opgeschort, in afwachting van sluitende afspraken over de oplossing van de corrosieproblematiek. De einddatum van het project is daardoor onbekend. Hierover is de Kamer geïnformeerd met de brief van 27 juni 2014 over de voortgang van het NH-90 project (2014Z12237). Daarnaast zullen modificaties worden uitgevoerd om de MOC-toestellen om te bouwen naar de *Final Operational Capable* (FOC)-configuratie.

Behoeftestelling

In verband met de uitfasering van de Lynx-helikopter neemt Defensie deel aan het helikopterproject NH-90, een internationaal programma met België, Duitsland, Frankrijk, Italië en Portugal. Aanvankelijk is een behoefte gesteld voor twintig NFH's. Naar aanleiding van de studie 'Integrale helikoptercapaciteit' is de behoefte gewijzigd in twaalf NFH's en acht maritieme transporttoestellen (Transport NFH, TNFH). Deze behoefte is om budgettaire redenen opnieuw gewijzigd. Op 20 mei 2011 is de Kamer geïnformeerd over deze gewijzigde behoefte (Kamerstuk 25 928, nr. 48). Uiteindelijk worden twintig NFH's afgenomen en door middel van missieapparatuur geschikt gemaakt voor de (maritieme) transportrol.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Naar aanleiding van de studie 'Integrale helikopter capaciteit' is de kwalitatieve behoefte gewijzigd in twaalf NFH's voor diverse maritieme taken en acht transportversies van deze helikopter, die geschikt is voor tactische transporttaken vanaf het land en vanaf schepen. Het project past binnen het streven om de expeditionaire capaciteiten van de krijgsmacht te verbeteren en om Europese en Navo-tekorten ten aanzien van helikoptercapaciteiten te verminderen. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve inzet, goede logistieke ondersteuning en gereedheid. De behoefte aan de vervulling van transporttaken door de NH-90 is in de beleidsbrief van 8 april 2011 verder onderstreept.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding M-fregatten
- Luchtverdedigings- en Commandofregatten
- Patrouilleschepen
- Verwerving *Joint* Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)
- NH-90 *Piloting Forward Looking Infrared* (PFLIR)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Er zijn momenteel dertien toestellen geleverd; zeven in de MOC-configuratie en zes in de FOC-configuratie. De afname van de laatste zeven helikopters is opgeschort, in afwachting van sluitende afspraken met de fabrikant over de oplossing van de corrosieproblematiek. De ombouw van MOC naar FOC (retrofit) is voor twee toestellen gestart en wordt voor deze toestellen naar verwachting in 2015 voltooid. Het projectbudget is verhoogd als gevolg van prijsherijking.

Relevante Kamerstukken

- Brief 'Overzicht Nederlandse helikoptercapaciteit' d.d. 30-06-2014 (Kamerstuk 33763, nr. 50)
- Brief 'Voortgang van het NH-90 project' d.d. 27-06-2014 (2014Z12237)
- Brief 'Antwoorden op feitelijke vragen over geluidsproblematiek en corrosie NH-90' d.d. 11-07-2014 (Kamerstuk 25928, nr. 65)
- Brief 'Antwoorden op vragen over de snelle slijtage van de NH-90' d.d. 26-03-2014 (Kamerstuk 25 928, nr. 58).
- Geluidsproblematiek en corrosie NH-90 d.d. 12-03-2014 (Kamerstuk 25 928, nr. 58)
- Geluidsproblematiek NH-90 d.d. 31-01-2014 (Kamerstuk 25 928, nr. 57)
- Antwoorden op vragen over de dertiende jaarrapportage NH-90 d.d. 18-12-2013 (Kamerstuk 25 928, nr. 47)

- Brief 13de Jaarrapportage NH-90 d.d. 01-11-2013 (Kamerstuk 25 928 nr. 55)
- Reactie op verzoek n.a.v. technische briefing van 12 juni 2013 van 16-08-2013
- Brief over de inzetbaarheid bij missies d.d. 10-04-2013 (Kamerstuk 32 700 nr. 43)
- Brief over de inzet van maritieme helikopters d.d. 15-03-2013 (Kamerstuk 32 706 nr. 39)
- Antwoorden op de vragen over de twaalfde jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 01-02-2013 (Kamerstuk 25 928 nr. 52)
- Kamerbrief twaalfde jaarrapportage van het helikopterproject NH-90, d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 25 928 nr. 51)
- Kamervragen over de elfde jaarrapportage over het helikoptertraject NH-90 d.d. 14 december 2011 (Kamerstuk 25 928, nr. 50)
- Elfde jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 13 oktober 2011 (Kamerstuk 25 928, nr. 49)
- Kamerbrief gewijzigde behoefte helikopterproject NH-90 d.d. 20 mei 2011 (Kamerstuk 25 928 nr. 48)
- Kamervragen over de tiende jaarrapportage over het helikoptertraject NH-90 d.d. 22 februari 2011 (Kamerstuk 25 928 nr. 47)
- Tiende jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 24 november 2010 (Kamerstuk 25 928 nr. 46)
- Kamerbrief helikopterproject NH-90 - reservedelen d.d. 25-06-2010 (Kamerstuk 25 928 nr. 45)
- Kamerbrief inzake stand van zaken projecten NH-90 en Vervanging F-16 d.d. 17-05-2010 (Kamerstuk 31 300 nr. 19)
- Kamervragen over de aanvulling openbare informatie op de 9e jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 17-03-2010 (Kamerstuk nr. 25 928 nr. 42)

- Kamervragen over 9e jaarrapportage helikopterproject NH-90 d.d. 17-03-2010 (Kamerstuk nr. 25 928 nr. 41)
- Aanvulling openbare informatie negende jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 22-01-2010 (Kamerstuk 25 928 nr. 40)
- Negende jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 05-01-2010 (Kamerstuk 25 928 nr. 38)
- Voortgang helikopterproject NH-90, werkbezoek aan AgustaWestland d.d. 30-09-2009 (Kamerstuk 25 928 nr. 36)
- Tijdelijke configuratie NH-90 helikopter d.d. 10-07-2009 (Kamerstuk 25 928 nr. 35)
- Antwoorden achtste jaarrapportage d.d. 06-02-2009 (Kamerstuk 25 928 nr. 34)
- Achtste jaarrapportage van het helikopterproject NH-90 d.d. 26-11-2008 (Kamerstuk 25 928 nr. 33)
- Verslag schriftelijk overleg over project NH-90 d.d. 18-07-2008 (Kamerstuk 25 928 nr. 31)
- Brief project NH-90, resultaten verwervingsvoorbereidingsfase voor de *Full Mission Flight Trainer* d.d. 24-06-2008 (Kamerstuk 25 928 nr. 29)
- Brief financiële stand van zaken project NH-90 d.d. 10-06-2008 (Kamerstuk 25 928 nr. 28)
- Lijst van vragen en antwoorden over zevende jaarrapportage van het helikopterproject NH-90 d.d. 06-03-2008 (Kamerstuk 25 928 nr. 27)
- Zevende jaarrapportage van het helikopterproject NH-90 d.d. 04-12-2007 (Kamerstuk 25 928 nr. 26)
- Brief Studies naar aanleiding van de Prinsjesdagbrief 2003 d.d. 20-09-2004 (Kamerstuk 29 800 X nr. 3)
- Brief over ondertekening MOU en D-fase (D-brief) d.d. 05-09-1991 (Kamerstuk 19 282 nr. 10)
- Brief over afronden studie (B/C-brief) d.d. 01-10-1990 (Kamerstuk 19 282 nr. 7)
- Brief over Nederlandse helikopterbehoefte (A-brief) d.d. 03-06-1987 (Kamerstuk 19 282 nr. 5)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	788,0								
2014	1193,4	1026,1	82,1	64,9	20,3			2017	>250*
2015	1197,4	964,8	70,9	72,1	64,1	25,5		2018	

* Geschatte levensduur van 30 jaar.

Projectnaam

Uitbreiding Chemische Biologische Radiologische en Nucleaire (CBRN)-capaciteit in het kader van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS), materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2012-2014

Huidige planning: 2012-2016

Behoeftestelling

Als gevolg van de intensivering van de Civiel Militaire Samenwerking (ICMS) worden de capaciteiten voor Chemische, Biologische, Radiologische en Nucleaire (CBRN)-bestrijding uitgebreid. Het betreft de oprichting van een tweede CBRN-verdedigingscompagnie, een CBRN-responscapaciteit en een multidisciplinaire trainingsfaciliteit. De twee CBRN-verdedigingscompagnieën en de responscapaciteit zullen worden voorzien van opsporings-, identificatie- en ontsmettingsmiddelen. De multidisciplinaire trainingsfaciliteit, waar militaire en civiele eenheden gezamenlijk kunnen oefenen, betreft een trainingsfaciliteit, een ontsmettingsstraat, een meetveld en een meetlaboratorium. Opleidingen en trainingen zullen ook op locatie kunnen worden gegeven. Ten behoeve van de nationale inzet worden

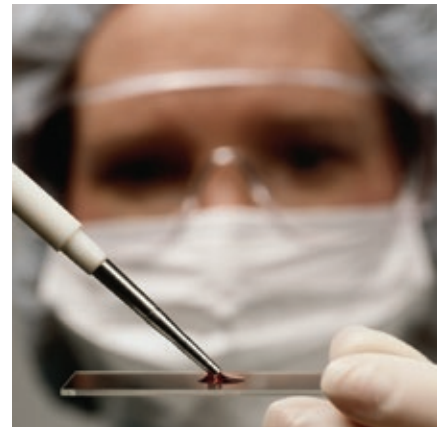
het materieel en de beschermende kleding van het CBRN-personeel zoveel mogelijk aangepast aan het optreden in civiele omstandigheden.

Samenhang met het beleid

De proliferatie van CBRN-vernietigingswapens kan ook de komende decennia een risico voor de veiligheid blijven opleveren. Naast staten kunnen terroristische organisaties ook over dergelijke wapens beschikken. Hierdoor kan Nederland geconfronteerd worden met CBRN-dreiging in binnen- en buitenland. Daarnaast bestaat het risico dat bij een calamiteit of een ongeval bij de chemische industrie giftige stoffen vrijkomen. Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten en de commandovoering te verbeteren. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Defensie Operationeel Kledingsysteem

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De planning van het eind van het project is gewijzigd naar 2016 door een vertraging in de ontwikkeling van voertuigen en de bouw van de trainingsfaciliteit. Ook de levering van de CBRN-pakken is voorzien voor 2016. Het totale projectbudget is hoger dan vorig jaar doordat nu ook het reeds bestaande budget voor de benodigde infrastructurele aanpassingen aan het project is toegevoegd.

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling project uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit van 23-09-2011 (32 733 X, nr. 39)
- Brief Rapportage Intensivering Civiel-Militaire Samenwerking aan de Tweede Kamer van 24-05-2006 (Kamerstuk 30300 X, nr. 106)
- Kamerbrief van 26-05-2006 (30300X, nr.106)

Financiën

Jaar	Project volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	50-100							2012-2014	
2014	47,3	34,9	12,0	0,4				2016	
2015	60,3	21,3	20,8	18,2				2016	

Projectnaam

Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2016-2019

Huidige planning: 2016-2019

Behoeftestelling

De behoefte betreft een vervanging van twee kleine waarnemingssystemen, de LION en de Cobra. Het betreft verouderde generaties van warmtebeeldsystemen. Deze systemen maken optreden mogelijk bij duisternis en onder omstandigheden van verminderd zicht, zoals neerslag en rook. Deze systemen dienen voor doelopsporing, doelidentificatie en inlichtingenvergaring, en vergroten de *situational awareness* van ingezette militairen. In het huidige optreden is doellocatiebepaling zeer belangrijk om ongewenste nevenschade of het treffen van de eigen eenheden te voorkomen.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het vult een randvoorwaarde om dag en nacht en onder omstandigheden van verminderd zicht te kunnen optreden. Daarnaast past het in het streven de inlichtingenketen te versterken. Het project draagt bij aan vier operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve (wapen) inzet, veiligheid en zelfbescherming, gevalideerde inlichtingen en toepasbaar bij hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Verwerving HV brillen
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Antwoorden op de vragen over de brief over de behoeftestellingsfase d.d. 13-08-2013 (Kamerstuk 27 803 nr.111)
- Brief over de behoeftestelling 'Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijker' van 12-06-2013 (Kamerstuk 27 830 nr. 109)

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	25-50	A							
2014	25-50	A						2016-2019	
2015	25-50							2016-2018	

Projectnaam

Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2014-2017

Huidige planning: 2015-2017

Behoeftestelling

Het project voorziet in een vervanging van de ondersteuningswapens FN MAG en .50 M2. Het betreft wapens ten behoeve van zowel uitgestegen of te voet optredende militairen, voor gebruik op het affuit van voer- en vaartuigen en helikopters, als coaxiaal wapen of in het *Remote Controlled Weapon Station*. Een aanzienlijk deel van deze systemen is versleten en dient te worden vervangen.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Een bijdrage wordt geleverd aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet en veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer)
- Vervanging genie- en doorbraaktank
- Verbeterd Operationeel Soldaatsysteem (VOSS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 02-10-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Behoeftestelling vervanging ondersteunende Klein Kaliber Wapens d.d. 25-03-2013 (Kamerstuk 27 830 nr. 108)

Planning

Jaar	Projectvolume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	50-100							2014-2017	
2014*	50-100							2014-2017	
2015*	50-100	A						2015-2017	

* Gemandateerd project waarvan de A-brief aan de Kamer is verzonden.

Projectnaam

Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Projectfase

7,5kN in realisatie, overige in planning

Wel/niet gemandateerd

7,5kN gemandateerd, overige niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2013-2019

Huidige planning: 2014-2023

Behoeftestelling

De defensiebrede behoefte omvat de vervanging van de operationele wielvoertuigen van Defensie die voor het merendeel zijn ingevoerd tussen 1980 en 2000. Deze wielvoertuigen vormen de basismobiliteit van nagenoeg alle expeditionaire, nationale, opleidings- en overige eenheden van alle operationele commando's. Bij aanvang van dit project in 2012 beschikte Defensie over ongeveer 8.400 te vervangen wielvoertuigen. Het toekomstige wielvoertuigenbestand zal gaan bestaan uit een licht, een middelzwaar en een zwaar type vrachtauto. De middelzware en zware typen vrachtauto's worden containerdragers. De voertuigen zullen afhankelijk van de behoefte worden voorzien van een laadbak/container met huif of containers met de benodigde functionaliteit (commandovoering, verbindingen, kantoor, werkplaats, magazijn en brandstoftransport).

Hiermee wordt een grote mate van flexibiliteit bereikt bij operaties en in de bedrijfsvoering. De vrachtauto's die zijn bestemd voor expeditionaire inzet zullen zijn voorbereid voor montage van beschermingsmiddelen. Ten behoeve van de bescherming zal binnen dit project een minimaal noodzakelijk aantal wapenstations en affuiten worden verworven. Omdat kwalitatief hoogwaardige militaire voertuigen kostbaar zijn, zal - waar verantwoord, gelet op de opleiding en training van personeel en eenheden - een aantal van de huidige wielvoertuigen worden vervangen door onbeschermd vrachtauto's in een meer civiele uitvoering.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de beschikbaarheid en inzetbaarheid van ondersteunende systemen te vergroten. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, ontplooibaarheid en mobiliteit, adequate commandovoering, effectieve inzet en adequate logistieke ondersteuning.

Gerelateerde projecten

- Uitbreiding Chemische Biologische Radiologische en Nucleaire (CBRN)-capaciteit in het kader van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS), materieel

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De C-fase vergt meer tijd dan voorzien. De huidige voertuigen blijven langer in gebruik. Dit leidt tot een toename van de instandhoudingskosten voor de huidige voertuigen. De verwerving van de lichtste categorie voertuigen met een laadvermogen van 7,5kN voor de uitvoering van nationale taken en de reguliere vredesbedrijfsvoering is eind 2013 afgerond met de ondertekening van een leveringscontract en een contract voor de volledige uitbesteding van het onderhoud en de reservedelenvoorziening. De eerste tientallen van deze voertuigen zullen naar verwachting eind 2014 zijn ingestroomd; de resterende voertuigen 7,5kN worden eind 2015 uitgeleverd.

Voor de overige systemen, de middelzware en zware vrachtauto's en de containers, is bepaald dat het onderhoud in samenwerking met de industrie uitgevoerd zal worden. De bedrijven zijn in de C-fase benaderd om meer detailinformatie te vergaren over de meest geschikte samenwerkingsvorm. Het resultaat wordt verwoord in de C-brief die naar verwachting begin 2015 worden aangeboden aan de Kamer.

De planning ten aanzien van de instroom is aangepast op de beschikbaarheid van de budgetten.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Antwoorden op vragen over de DMP B(2)-brief d.d. 17-07-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 95)
- Brief voorstudiefase overige deelprojecten (DMP B(2)-brief) d.d. 31-05-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 92)
- Antwoorden op vragen over de DMP B(1)-brief d.d. 03-11-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 89)
- Brief voorstudiefase voertuig 7,5 kN (DMP B(1)-brief) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 88)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over de herijking en vertraging van het project d.d. 26-08-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 82)
- Brief over de voortgang van het project Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen d.d. 03-05-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 80)
- Antwoorden op vragen over A-brief d.d. 23-09-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 73)
- Brief behoeftstelling (A-brief) d.d. 18-08-2008 (Kamerstuk 26 396 nr. 72)
- Antwoorden op vragen over brief conceptuele samenhang tactische voertuigen d.d. 27-11-2006 (Kamerstuk 26 396 nr. 65)
- Brief conceptuele samenhang tactische voertuigen d.d. 04-10-2006 (Kamerstuk 26 396 nr. 62)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	>250							2010-2018	
2014	>250	D						2014-2022	
2015*	>250		C	D				2014-2023	

* Vanaf de C-fase gaan de deelprojecten uiteen lopen.

Projectnaam

Defensie Operationeel Kledingsysteem

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2014-2016**Huidige planning:** 2015-2017**Behoeftestelling**

Het project Defensie Operationeel Kledingsysteem betreft de invoering van nieuwe gevechtscleding voor de krijgsmacht. De bestaande kledinglijnen zijn in het begin van de jaren '90 van de vorige eeuw ingevoerd. Sindsdien is de inzet van de krijgsmacht aanzienlijk gewijzigd. Nederlandse militairen opereren en trainen wereldwijd, in afwisselende gebieden, met uiteenlopende klimaten. De huidige kledinglijnen voldoen, vooral met het oog op de vooruitgang op technisch gebied, niet meer aan de eisen die Defensie hier tegenwoordig aan stelt. Bovendien zijn de tekortkomingen niet meer te verhelpen met (gedeeltelijke) aanpassingen. Dit leidt tot de behoefte aan vervanging van huidige gevechtscleding van Defensie. Bij de verwerving van de kleding staan bescherming, individuele veiligheid en draagcomfort tijdens de inzet van de militairen centraal, met het oog op het kunnen leveren van een optimale prestatie, onder uiteenlopende omstandigheden. Hierbij zijn ook degelijkheid en duurzaamheid van belang. Deze zullen ook ten goede komen aan de instandhouding. Het Defensie Operationeel Kledingsysteem zal de huidige kledinglijnen vanaf 2016 vervangen.

Samenhang met het beleid

Het project past in het streven om individuele militairen en eenheden beter te beschermen. De kleding is bestemd voor wereldwijd gebruik, in alle delen van het geweldspectrum. Invoering van het Defensie Operationeel Kledingsysteem draagt bij tot een meer effectieve inzet van Nederlandse militairen. De defensiebrede invoering van een nieuw gevechtscledingsysteem leidt tot stroomlijning van de uitrustingspakketten en vereenvoudiging van de bevoorrading en instandhouding. Dit project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van het militaire vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming en adequate logistieke ondersteuning.

Gerelateerde projecten

- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Uitbreiding Chemische Biologische Radiologische en Nucleaire (CBRN)-capaciteit in het kader van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS), materieel

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De uitwerking van de behoeftestelling heeft vertraging opgelopen. De planning voor de A-brief en de geplande instroom is daarop aangepast.

Relevante Kamerstukken

- Aanvullende informatie over gevechtscleding Mali d.d. 11-03-2014 (Kamerstuk 29 521, nr. 233)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk		A							
2014	25-50							2014-2016	
2015	25-50		A					2015-2017	

Projectnaam

Joint Fires

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot**Huidige planning:** 2015-2018**Behoeftestelling**

Het project *Joint Fires* voorziet in de behoefte van de krijgsmacht aan materieel om de snelheid, precisie en veiligheid van maritieme, en grondgebonden vuur- en luchtsteun te vergroten. Daarnaast voorziet het project in materieel om de *situational awareness* op de grond en in de lucht te vergroten. De behoefte omvat materieel voor eindgeleiding, *command and control*-systemen, verbindingen, mobiliteit, en de integratie van maritieme, land, en lucht C2-systemen.

Samenhang met het beleid

Het project past binnen het streven om het optreden in netwerken (NEC) verder te vergroten en de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te kunnen verbeteren. Het project vergroot de effectiviteit van wapensystemen en draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet, veiligheid en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Vervanging F-16
- F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 1
- F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2
- AH-64D Midlife Update (MLU)
- AH-64D Block-II upgrade
- AH-64D verbetering bewapening
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Vernieuwing TITAAN

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Dit project is nieuw opgenomen.

Relevante Kamerstukken

Geen

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	<25							2015-2018	
2014									
2015	25-50	A						2015-2018	

Projectnaam

Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle (MALE UAV)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Gereed

Huidige planning: 2014-2019

Behoefstelling

Defensie heeft behoefte aan strategische, operationele en tactische informatie voorafgaand, tijdens en na militair optreden. Hiervoor zijn actuele, gedetailleerde en gevalideerde inlichtingen nodig. Daarnaast bestaat behoefte aan waarnemingen (*surveillance en reconnaissance*) vanuit de lucht, vanaf middelbare hoogte, voor aanzienlijke periodes. De Kamer is op 30 september 2006 geïnformeerd (Kamerstuk 30 806, nr. 1) over de behoeftebestedingsfase van dit project voor onbemande vliegtuigen. In 2007 is besloten het project niet voort te zetten. Met de beleidsbrief van april 2011 is gemeld dat Defensie de MALE UAV-capaciteit alsnog zal gaan verwerven. Defensie geeft de voorkeur aan de verwerving ‘van de plank’. De behoefte bestaat uit vier vliegtuigen, een communicatie- en grondcomponent, sensoren en randapparatuur.

Samenhang met het beleid

Het project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de inlichtingenketen te versterken. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming. Deze capaciteit is als intensivering benoemd in de beleidsbrief 2011.

Gerelateerde projecten

- Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De B-fase is begin 2014 voltooid. Het project wordt vervolgd met een gecombineerde C/D-fase.

Relevante Kamerstukken

- Reactie op de uitzending van KRO Reporter International over UAV's d.d. 07-03-2014 (Kamerstuk 30 806, nr. 20)
- Reactie op het rapport Eurodrones Inc d.d. 29-04-2014 (Kamerstuk 30 806, nr. 23)
- Antwoorden op vragen over voorstudie project MALE UAV d.d. 28-01-2014 (Kamerstuk 30 806 nr. 17)
- Voorstudie Project MALE UAV d.d. 21-11-2013 (Kamerstuk 30 806 nr. 16)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Behoeftebesteding project MALE UAV d.d. 14-12-2011 (Kamerstuk 30 806 nr 10)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Antwoorden op vragen van de vaste commissie voor Defensie over de beleidsbrief (Kamerstuk 32 733 nr 2 d.d. 19 mei 2011)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	100-250								
2014	100-250	C/D						2012-2019	
2015	100-250		C/D					2014-2019	

ProjectnaamNH-90 *Piloting Forward Looking Infrared* (PFLIR)**Projectfase**

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2016-2019**Huidige planning:** 2018-2021**Behoeftestelling**

Het project NH-90 *Piloting Forward Looking Infrared* (PFLIR) betreft de behoefte om de NH-90 helikopter bij verminderd zicht, ook 's nachts, te kunnen inzetten. Zonder dit infrarood nachtzichtsysteem is dit niet onder alle operationele omstandigheden mogelijk. Deze behoefte maakte deel uit van de Studie Integrale Helikopter Capaciteit (Kamerstuk 29 800 X, nr. 3) van 12 september 2004. Tijdens de wijziging van de behoeftestelling van het project NH-90 in 2011 (Kamerstuk 25 928, nr. 48 van 20 mei 2011) is besloten deze behoefte nog niet te verwerven om zo de risico's die gepaard gaan met de ontwikkeling en de extra kosten die hiermee gemoeid zijn, te vermijden. Naar verwachting wordt deze techniek in de periode van 2016 tot en met 2019 verder ontwikkeld, waardoor Defensie deze behoefte voor aanzienlijk lagere kosten kan aanschaffen.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzet van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de inzetbaarheid van de transportversie van de NH-90 te vergroten. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve inzet en adequate logistieke ondersteuning.

Gerelateerde projecten

- NH-90
- Chinook Vervanging en Modernisering

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Door herijking is de aanvang van het project vertraagd. Dit heeft geen operationele of financiële gevolgen.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Wijziging behoeftestelling helikopterproject NH-90, d.d. 20-05-2011 (Kamerstuk 29 800 nr. 48)
- Studie Integrale Helikoptercapaciteit, d.d. 12-09-2004 (Kamerstuk 29 800 nr. 3)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk		A						2016-2019	
2014			A					2017-2019	
2015	25-50		A					2018-2021	

Projectnaam

Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking.

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2011-2014

Huidige planning: 2015-2018

Behoeftestelling

Identificatiesystemen maken het mogelijk om via elektronische ondervraag- en antwoordprocedures de identiteit van andere vliegende en varende eenheden vast te stellen. Het huidige *mode 4 Identification Friend or Foe (IFF)* systeem is in Navo-verband het belangrijkste identificatiesysteem. Dit systeem is verouderd. *Mode 4 IFF* wordt binnen de Navo vervangen door *mode 5 IFF*. *Mode 5* biedt een hoge mate van beveiliging en is interoperabel met de wapensystemen die sinds 2009 worden ingevoerd. Een betrouwbaar identificatiesysteem is van belang om ook in de toekomst te voorkomen dat eigen eenheden worden aangevallen. De vervangingsbehoefte is defensiebreed en bevat naast de militaire *mode 5* ook de civiele *mode S* voor het CZSK (het CLSK beschikt reeds over *mode S*). *Mode S* is de vervanger van de bestaande *mode 3/A* waarmee de civiele luchtvaart vluchtgegevens uitwisselt.

Samenhang met het beleid

Het project past in het streven naar versterking van *Network Enabled Capabilities* om de operationele samenwerking in internationaal verband te bevorderen en commandanten op alle niveaus te voorzien van identieke, liefst *real time* informatie. Het verbetert verder de interoperabiliteit met Navo-partners en Navo-verband. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: veiligheid en zelfbescherming, adequate bevelvoering en effectieve (wapen)inzet.

Gerelateerde projecten

- AH 64D upgrade
- F-16 mode 5 IFF
- Instandhouding M-fregatten
- Patrouilleschepen
- Vervanging *Medium Power Radars* in Wier en Nieuw Milligen
- Verwerving *Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)*
- *Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)*
- Chinook Vervanging en Modernisering
- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)
- NH-90;
- Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	25-50							2011-2014	
2014	25-50	A						2015-2018	
2015	25-50	A						2015-2018	

Projectnaam

Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2004-2015

Huidige planning: 2004-2019

Behoeftestelling

Het defensiebrede project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) komt voort uit het *Soldier Modernisation Programme (SMP)* en voorziet in een aantal verbeteringen van de uitrusting van de te voet optredende soldaat. De overlevingskansen van de militair verbeteren hierdoor. Tevens wordt de commandovoering versterkt en nemen de mobiliteit, de effectiviteit en het voortzettingsvermogen toe. VOSS is in eerste instantie een ontwikkelingsproject waarbij de ontwikkeling centraal staan van een nieuwe geïntegreerde hoofdbescherming en een smart vest (met onder andere een C4I-module, een energievoorzieningsstelsel, een draag- en bepakkingsstelsel en modulaire ballistische bescherming). Vanuit diverse andere projecten wordt aangesloten op het project VOSS. De behoefte is gesteld op ongeveer 5.500 systemen voor de te voet optredende of uitgestegen militairen. Zij behoren tot de categorie die, als gevolg van hun optreden, de zwaarste eisen stellen aan hun uitrusting en in grote mate daarvan afhankelijk zijn. *Special Forces* maken geen deel uit van de doelgroep, maar zullen indirect profiteren van de kwaliteitsverbetering van de uitrusting door VOSS. Uit onderzoek is

gebleken dat de voor VOSS ontwikkelde ballistische bescherming tevens kan voorzien in de behoefte aan modulaire ballistische bescherming voor personeel dat VOSS niet gebruikt. Hierdoor is de behoefte van het project VOSS uitgebreid.

Samenhang met het beleid

Het project VOSS past in het streven om te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden en het vermogen op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten. Met VOSS worden de operationele capaciteit van de individuele militair, maar ook van de lagere eenheden vergroot. De uitrusting van het project VOSS is bedoeld voor operaties in het gehele geweldsspectrum. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, veiligheid en bescherming, effectieve inzet en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System (BMS)* en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer)
- Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training
- Uitbreiding Chemische Biologische Radiologische en Nucleaire (CBRN)-capaciteit in het kader van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS), materieel
- Vervanging radio's
- Defensie Operationeel Kledingsysteem

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De aanbesteding van het Smart Vest, de belangrijkste hoofdcomponent van het VOSS project, heeft meer tijd gekost dan gepland. Hierdoor is de D-brief verschoven van 2013 naar 2014.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Studiefase (C-fase) project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 33 000 X, nr. 3)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Lijst van vragen en antwoorden voorstudiefase project VOSS d.d. 10-08-2010 (Kamerstuk 32 123 X nr. 146)
- Voorstudiefase project Verbeterd Operationeel Soldaatsysteem (B-brief) d.d. 27-05-2010 (Kamerstuk 32 123 X nr. 130)
- Lijst van vragen en antwoorden over het project VOSS d.d. 16-06-2008 (Kamerstuk 31 200 X nr. 130)
- Behoeftestelling project VOSS (A-brief) d.d. 08-04-2008 (Kamerstuk 31 200 X nr. 105)
- Lijst van vragen en antwoorden over het SMP d.d. 05-03-1998 (Kamerstuk 25 600 X nr. 42)
- Brief SMP d.d. 02-12-1997 (Kamerstuk 25 600 X nr. 22)

Planning

Jaar	Project volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	>250							2004-2015	50-100
2014	100 - 250							2004-2018	50-100
2015	100 - 250	D						2004-2019	

Projectnaam

Vernieuwing TITAAN

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2009-2015

(doorloop tot 2022)

Huidige planning: 2013-2017 (doorloop tot 2024)**Behoeftestelling**

Vanaf 2001/2002 is het *Theatre Independent Army and Air Force Network* (TITAAN) in gebruik bij het CLAS, het CLSK en ten behoeve van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS) in het kader van Openbare Orde en Veiligheid. Het vormt de basis ICT-netwerkinfrastructuur voor grondgebonden (*deployed*) optreden. Binnen TITAAN wordt veel gebruik gemaakt van op de civiele markt verkrijgbare middelen. Deze middelen kenmerken zich door een snelle technische en economische veroudering. Tenminste eens per vijf jaar moet een substantieel deel van deze middelen worden vervangen. Daarnaast voltrekken veranderingen op ICT-gebied zich in een snel tempo waardoor regelmatig algehele *upgrades* van het TITAAN netwerk noodzakelijk zijn. Het project Vernieuwing TITAAN moet voorzien in de vernieuwing van de soft- en hardware. TITAAN moet worden ingevoerd als standaard voor de ICT-netwerkinfrastructuur ten behoeve van het operationele optreden voor

alle eenheden van de krijgsmacht, en zal aansluiten op de defensiebrede statische ICT-netwerkinfrastructuur in Nederland. Hierbij wordt gestreefd naar maximale standaardisatie van de laag- en hooggerubriceerde werkplekdiensten.

Samenhang met het beleid

Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om het optreden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten en de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te kunnen verbeteren. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve inzet en adequate commandovoering.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen (DVOW)
- Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM LT)
- Vervanging radio's
- PATRIOT vervanging COMPATRIOT

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Antwoorden op de vragen over de DMP-A Brief inzake de behoeftestelling en vernieuwing van TITAAN d.d. 17-05-2013 (Kamerstuk 32 733 nr. 130)
- Brief over de behoeftestelling Vernieuwing TITAAN d.d. 19-04-2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 123)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over de behoeftestelling voor TITAAN m.b.t. operationele communicatie- en informatiesystemen binnen de krijgsmacht (A-brief) d.d. 17-10-2001 (Kamerstuk 28 000 X nr. 7)

Planning

Jaar	Project volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	50-100							2009-2022	
2014	50-100							2013-2017	
2015	50-100	A						2013-2017	

Projectnaam

Vervanging 60/81mm mortieren (voorheen Verwerving 60mm mortier en Vervanging 81mm mortier)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt niet voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2017-2020

Huidige planning: 2016-2020

Behoeftestelling

De behoefte betreft de vervanging van de huidige 81 mm mortier vanwege het bereiken van de *End Life of Type* (ELOT) en de afnemende inzetbaarheid. De huidige 81 mm mortier steunt eenheden van het CZSK en het CLAS met indirect vuur binnen het gelaagde vuursteunsysteem en levert een essentiële bijdrage aan de slagkracht van deze eenheden. Het project Vervanging 81mm mortier behelst de vervanging van (grondgebonden) vuursteuncapaciteit voor het CLAS en het CZSK met het oog op de uitfasering van het 81mm mortier. De vuursteuncapaciteit van Defensie voldoet niet meer aan de eisen die de huidige conflicten hieraan stellen, zoals een groter bereik van de systemen en het zelfstandig functioneren van het wapen. De nieuwe wapensystemen zijn een aanvulling op de huidige systemen. De nieuwe capaciteit kan het gevecht van de lichte eenheden met vuursteun ondersteunen en draagt bij aan de bescherming van deze eenheden.

Samenhang met het beleid

De vervanging van het 60/81mm mortier maakt deel uit van het vuursteunconcept voor het landoptreden van Defensie dat momenteel wordt ontwikkeld. Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve inzet.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Vervanging Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De projecten Verwerving 60mm mortier en Vervanging 81mm mortier zijn gecombineerd.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	100-250							2017-2021	
2014	100-250	A						2017-2021	
2015	50-100		A					2016-2020	

Projectnaam

Vervanging Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2015-2018

Huidige planning: 2018-2020

Behoeftestelling

Het project LIVS behelst de vervanging van (grondgebonden) vuursteuncapaciteit voor het CLAS en het CZSK met het oog op de uitfasering van de 120 mm mortieren.

Deze vuursteuncapaciteit van de lichte eenheden dient voor de bestrijding van doelen die buiten het bereik liggen van de wapensystemen van de gevechtseenheden. De mortieren zijn een aanvulling op deze wapensystemen en voor de verbetering van de bescherming van de eenheden onmisbaar. De huidige systemen voldoen niet meer aan de eisen die het moderne gevecht stelt zoals een groter bereik van de vuursteuncapaciteit, precisie en het zelfstandig functioneren van het wapen.

Samenhang met het beleid

Het LIVS zal passen in het in ontwikkeling zijnde vuursteunconcept voor het landoptreden. Dit project draagt bij aan het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om op te kunnen treden in het gehele geweldsspectrum. De nieuwe systemen moeten in staat zijn om gebruik te maken van precisieunitie. Hierdoor wordt de kans op ongewenste nevenschade verminderd. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve inzet.

Gerelateerde projecten

- Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Vervanging 60/81 mm mortieren

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	100-250							2015-2018	
2014	50-100		A					2018-2022	
2015	50-100		A					2018-2022	

Projectnaam

Vervanging radio's

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2012-2017**Huidige planning:** 2014-2023**Behoeftestelling**

Omstreeks 2012 bereikten de HF7000 EZB radio en de FM9000 radio, voornamelijk in gebruik bij het CLAS, het einde van hun levensduur. Met dit project wordt voorzien in de noodzakelijke vervanging van beide typen radio's en radio's van de overige krijgsmachtdelen voor een toename van de interoperabiliteit.

Samenhang met het beleid

Het project past in het streven om het vermogen op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder uit te bouwen. Daarmee vergroot het de effectiviteit van de grondgebonden eenheden van de krijgsmacht, vooral door toegenomen interoperabiliteit. Het project draagt bij aan de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vernieuwing TITAAN
- Chinook Vervanging & Modernisering

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

Geen

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering	Raming exploitatielasten
		t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Oorspronkelijk	100-250							2012-2017	
2014	100-250							2013-2022	
2015	100-250		A					2013-2023	

Projecten

in afstoting

Projectnaam

Agusta Bell 412-reddingshelikopter (*Search And Rescue*)

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: drie helikopters vanaf 01-01-2014

Huidige planning: Uitstroom vanaf 01-01-2015.

Samenhang met het beleid

De reddingshelikopters worden vervangen door de NH-90 helikopters.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De *Search And Rescue*-taak wordt overgenomen door de NH-90 helikopter. Vanwege de reeds aan de Kamer gemelde vertraagde invoering van NH-90 helikopters is de uitstroom van de AB-412 met een jaar verschoven naar 1 januari 2015. Dat laat onverlet dat Defensie haar verplichtingen op het gebied van patiëntenvervoer zal nakomen, totdat een alternatieve oplossing is gevonden die aanvaardbaar is voor alle partijen.

Relevante Kamerstukken

- Brief 'Antwoorden op vragen over de uitbesteding van SAR taken' d.d. 01-07-2014
- Lijst van vragen en antwoorden over dertiende jaarrapportage NH-90 d.d. 24-12-2013 (Kamerstuk 25 928, nr. 56)
- Dertiende jaarrapportage NH-90 d.d. 05-11-2013 (Kamerstuk 25 928, nr. 55)
- Brief over Nederlandse deelname aan vredesmissies d.d. 07-03-2013 (kamerstuk 29 521 nr.39)
- Brief over twaalfde jaarrapportage NH-90 d.d. 02-11-2012 (kamerstuk 25 928 nr 51)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)

Projectnaam

Cougar-transporthelikopter

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: Negen Cougar-transporthelikopters zijn buiten dienst gesteld. De resterende acht toestellen worden vanaf 2017 afgestoten.

Huidige planning: N.t.b.

Samenhang met het beleid

Om budgettaire redenen is besloten de Cougar-transporthelikopters af te stoten. Acht toestellen worden gehandhaafd tot 2017 voor onder meer *search and rescue* taken op de Noordzee, het patiëntenvervoer op de Waddeneilanden en algemene transporttaken.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Vanwege het achterblijven van de NH-90 capaciteit neemt Defensie voor de transporttaken extra Cougar-helikopters opnieuw in gebruik.

De Kamer wordt hierover separaat geïnformeerd.

Relevante Kamerstukken

- Brief 'Voortgang van het NH-90 project' d.d. 27-06-2014 (2014Z12237)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Fokker 50 vliegtuig (passagiersuitvoering)

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: Twee Fokker 50-vliegtuigen worden tussen 2010 en 2012 afgestoten. In 2012 gewijzigd in: twee Fokker 50-vliegtuigen worden afgestoten.

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2013.

Samenhang met het beleid

De Fokker 50-vliegtuigen zijn operationeel niet meer nodig. De transportcapaciteit wordt opgevangen door andere toestellen. Daarnaast worden civiele toestellen ingehuurd en wordt capaciteit van andere landen gebruikt.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)

Projectnaam

Infanterie GevechtsVoertuig (IGV, CV-90)

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Huidige planning: Uitstroom vanaf 2014

Samenhang met het beleid

Door de omvorming van de 13e Gemechaniseerde Brigade naar een gemotoriseerde brigade, komen 44 CV-90's beschikbaar voor verkoop.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Dit project is nieuw opgenomen in het MPO.

Relevante Kamerstukken

- Brief Nieuwe inrichting Commando Landstrijdkrachten d.d. 29-01-2014 (Kamerstuk 33 763, nr.34)
- Brief Gevolgen begrotingsafspraken d.d. 25-10-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 7)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)

Projectnaam

Leopard 2A6 gevechtstank

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: 119 (inclusief de 28 tanks) vanaf 2011

Huidige planning: Er worden nog vijftien Leopard 2A6 tanks afgestoten

Samenhang met het beleid

De resterende 91 gevechtstanks worden afgestoten omdat de tankbataljons zijn opgeheven.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Honderd tanks zijn verkocht aan Finland.

Relevante Kamerstukken

- Verkoop Leopard 2A6 tanks aan Finland d.d. 14-01-2014 (Kamerstuk 27 830 nr. 122)
- Mogelijke verkoop Leopard 2A6 aan Finland d.d. 18-12-2013 (Kamerstuk 27 830 nr. 121)
- Antwoorden op vragen over de verkoop van Leopard 2A6 tanks aan Krauss-Maffei Wegmann van d.d. 04-03-2013 (Kamerstuk 22 054 nr 215)
- Brief over de verkoop van Leopard 2A6 tanks aan Krauss-Maffei Wegmann d.d. 10-01-2013 (Kamerstuk 22 054 nr. 207)
- Brief over de voorgenomen verkoop Leopard 2A6 tanks aan Indonesië, d.d. 30-07-2012 (Kamerstuk 22054 nr. 201)
- Verkoop van Leopard 2A6 tanks met toebehoren aan Indonesië d.d. 08-05-2012 (Kamerstuk 22 054 nr. 194)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Beleidsbrief Wereldwijd Dienstbaar d.d. 18-09-2007 (Kamerstuk 31 243 nr. 1)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Mijnenbestrijdingsvaartuig (mijnenjager) van de Alkmaarklasse

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: Vier mijnenjagers vanaf 2012

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2013.

Samenhang met het beleid

De mijnenbestrijdingscapaciteit op zee wordt beperkt tot de minimaal benodigde capaciteit voor de uitvoering van structurele taken op de Noordzee, zoals in het kader van de kustwacht en de explosievenopruiming op zee. Er resteert slechts een beperkte mijnenbestrijdingscapaciteit om bij te dragen aan internationale operaties en aan de *Standing Naval Forces* van de Navo. De modernisering in het kader van het Project Aanpassing Mijnenbestrijdingscapaciteit (PAM) wordt voltooid om de kans op verkoop te behouden.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 8-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Pantserhouwitser 2000 (PZH2000)

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: 32 PZH2000's tussen 2010 en 2012. In 2012 gewijzigd in: 29 PZH2000's

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2013.

Samenhang met het beleid

26 Pantserhouwitsers zijn afgestoten als gevolg van eerder genomen maatregelen. In de beleidsbrief 2011 wordt het aantal operationeel inzetbare pantserhouwitsers met zes stuks verminderd van 24 tot 18.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over de evaluatie van het project Vervanging vuurmonden M114/39-M109A2/90/PZH2000 d.d. 04-06-2012 (Kamerstuk 27 830 nr. 102)
- Brief over Afstoting materieel d.d. 25-05-2012 (Kamerstuk 32 733 nr. 64)
- Evaluatie van het project Vervanging vuurmonden M114/39-M109A2/90/Pantserhouwitser 2000 (PZH2000) d.d. 17-04-2012 (Kamerstuk 27 830 nr. 99)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733 nr. 1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Beleidsbrief Wereldwijd Dienstbaar d.d. 18-09-2007 (Kamerstuk 31 243 nr. 1)
- Prinsjesdagbrief d.d. 16-09-2003 (Kamerstuk 29 200 X nr. 4)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam

Pantserpersvoertuigen M-577 en YPR (voorheen 'Pantserpersvoertuig M-577' en 'Pantserpersvoertuig YPR-765 en YPR-806, diverse types')

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning: 535 voertuigen (diverse types) tot en met 2015, waarvan inmiddels ongeveer 200 voertuigen buiten gebruik zijn gesteld. In 2012 gewijzigd in: 539 voertuigen, waarvan 260 buiten gebruik.

32 Pantserperscommandovoertuigen M577 tot en met 2015.

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2013.

Samenhang met het beleid

De voertuigen zijn deels operationeel niet meer nodig en worden vervangen door de Fennek, de CV-90 en de Boxer.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden over de vijftiende jaarrapportage Vervanging pantserpersvoertuigen M577 en YPR d.d. 06-06-2014 (Kamerstuk 26 396, nr. 99)
- Antwoorden op de vragen over de 14e jaarrapportage 'Vervanging pantserpersvoertuigen M577 en YPR' d.d. 24-05-2013 (Kamerstuk 26 396 nr. 97)
- Antwoorden op vragen over de dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantserpersvoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-05-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 93)
- Dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantserpersvoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-03-2012 (Kamerstuk 26 396 nr. 91)
- Twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantserpersvoertuigen M-577 en YPR d.d. 21-04-2011 (Kamerstuk 26 396 nr. 86)
- Antwoorden op vragen Lijst van vragen en antwoorden over de elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantserpersvoertuigen M-577 en YPR d.d. 13-08-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 81)
- Brief over de verkoop van landmachtmaterieel aan Jordanië d.d. 16-06-2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 142)
- Elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantserpersvoertuigen M-577 en YPR d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 396 nr. 79)
- Antwoorden op vragen over tiende jaarrapportage project Vervanging Pantserpersvoertuigen M-577 en YPR d.d. 09-06-2009 (Kamerstuk 26 396 nr. 75)
- Tiende jaarrapportage project Vervanging Pantserpersvoertuigen M-577 en YPR met bijlage d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26 396 nr. 74)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129)
- Brief inzake de noodzaak tot vervanging van de pantserpers commandovoertuigen type M-577 en pantserpersvoertuigen YPR (A-brief) d.d. 18-04-1997 (Kamerstuk 25 000 X nr. 74)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054 nr. 24)

Projectnaam
Gulfstream G-IV

Projectfase
In afstoting

Uitstroom van-tot
Oorspronkelijke planning: 2014
Huidige planning: N.t.b.

Samenhang met het beleid
De afstoting is een gevolg van de maatregel zoals beschreven in de nota 'In het belang van Nederland'.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar
Defensie behoudt behoefte aan snel en flexibel transport naar missiegebieden. De Gulfstream wordt daarom later afgestoten. Tot die tijd kan de Gulfstream, net als in de huidige situatie, ook voor regeringsvluchten worden ingezet.

Relevante Kamerstukken
• Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)

